

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

(WERSJA DO KONSULTACJI SPOŁECZNYCH)

**Fundusze
Europejskie**
Pomoc Techniczna

Unia Europejska
Fundusz Spójności

Miasto Tomaszów Lubelski
2017-03-13

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022 został zrealizowany w ramach projektu "Opracowanie Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2016-2022" nr umowy: 8/PR.POPT/2015-00. Instytucją przekazującą dotację celową na realizację projektu jest Województwo Lubelskie.

Opracowanie programu rewitalizacji miasta Tomaszów Lubelski jest elementem projektu współfinansowanego ze środków Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020.

Realizator projektu:

Miasto Tomaszów Lubelski

ul. Lwowska 57, 22-600 Tomaszów Lubelski

www.tomaszow-lubelski.pl

**Fundusze
Europejskie**
Pomoc Techniczna

Unia Europejska
Fundusz Spójności

ZAWARTOŚĆ

Wstęp.....	6
Definicja rewitalizacji oraz programu rewitalizacji	6
Charakterystyka Miasta Tomaszów Lubelski	11
Powiązania strategiczne	16
Programy krajowe.....	16
Programy regionalne.....	18
Programy lokalne.....	21
Delimitacja obszaru rewitalizacji.....	23
Metodologia	23
Wyznaczenie obszarów do analizy wskaźnikowej	24
Analiza wskaźnikowa obszarów występowania problemów.....	27
Sfera społeczna	27
Sfera gospodarcza.....	31
Sfera przestrzenno-funkcjonalna	33
Sfera techniczna	35
Sfera środowiskowa	39
Wyznaczenie obszaru rewitalizacji.....	40
Wizja obszaru rewitalizacji	42
Cele rewitalizacji.....	43
Cele operacyjne.....	43
Lista planowanych podstawowych i uzupełniających projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych	45
Lista planowanych projektów	45
Mechanizmy zapewnienia komplementarności między projektami rewitalizacyjnymi ...	57

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

Komplementarność przestrzenna	57
Komplementarność problemowa	58
Komplementarność proceduralno-instytucjonalna	58
Komplementarność międzyokresowa	59
Komplementarność źródeł finansowania.....	60
Ramy finansowe.....	60
Źródła finansowania Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski .	60
System wdrażania programu rewitalizacji, system monitoringu i oceny skuteczności działań	63
System wdrażania programu rewitalizacji	63
Opis struktury zarządzania programem.....	64
Ewaluacja i monitorowanie realizacji programu	65
Partycypacja i komunikacja ze społecznością lokalną	69
Metodyka konsultacji społecznych.....	69
Konsultacje społeczne	70
System monitoringu działań rewitalizacyjnych.....	73

Słownik skrótów

ASOS - Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020

BGK – Bank Gospodarstwa Krajowego

CAL – Centrum Aktywności Lokalnej

DPS - Dom Pomocy Społecznej

EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EFS – Europejski Fundusz Społeczny,

FS – Fundusz Spójności

KRS – Krajowy Rejestr Sądowy

MOPS – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

OIS - Ośrodek Integracji Społecznej

OREW - Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy

OSiR Tomasovia – Ośrodek Sportu i Rekreacji Tomasovia

OZE - odnawialne źródła energii

RPO WL – Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020

UE – Unia Europejska

UM – Urząd Miasta

WSTĘP

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022 został opracowany w ramach konkursu dotacji na wsparcie gmin miejskich i miejsko-wiejskich z województwa lubelskiego w zakresie przygotowania programów rewitalizacji. Konkurs dotacji został ogłoszony i zrealizowany przez Zarząd Województwa Lubelskiego oraz Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Wsparcie Ministerstwa jest elementem zmiany podejścia do rewitalizacji w Polsce, czego głównym wyrazem jest wejście w życie Ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. Zgodnie z art. 52 ust. 1 ustawy gmina, która posiada uchwalony program¹ zawierający działania służące wyprowadzeniu obszaru ze stanu kryzysu (działania rewitalizacyjne) – może realizować przedsięwzięcia wynikające z tego programu do 31 grudnia 2023 r.

Przedmiotowy Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022 został opracowany jako program na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446, z późn. zm.) oraz według Wytocznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 z dnia 02.08.2016 r., Ministerstwo Rozwoju. Program rewitalizacji w sposób kompleksowy łączy sferę społeczną, gospodarczą, infrastrukturalną i środowiskową). Jest skoordynowany w celu wyprowadzenia obszaru zdegradowanego z zapaści oraz podniesienia jakości życia osób mieszkających i funkcjonujących na wskazanym obszarze.

DEFINICJA REWITALIZACJI ORAZ PROGRAMU REWITALIZACJI

Rewitalizacja² – to wyprowadzanie ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez działania całościowe (powiązane wzajemnie przedsięwzięcia obejmujące łącznie kwestie społeczne, ekonomiczne, przestrzenne, infrastrukturalne i środowiskowe oraz kulturowe), skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany poprzez programy rewitalizacji. Rewitalizacja zakłada optymalne wykorzystanie swoich specyficznych uwarunkowań oraz wzmacnianie lokalnych potencjałów i jest procesem wieloletnim, prowadzonym we współpracy z lokalną społecznością i na jej rzecz. Działania

---

¹ Program inicjowany, opracowany i uchwalony przez radę gminy, na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446, z późn. zm.)

² Wytoczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 z dnia 02.08.2016 r., Ministerstwo Rozwoju

służące wspieraniu procesów rewitalizacji prowadzone są spójnie wewnętrznie – poszczególne działania pomiędzy sobą oraz zewnętrznie – z lokalnymi politykami sektorowymi, np. transportową, energetyczną, celami i kierunkami wynikającymi z dokumentów strategicznych. Dla prowadzenia rewitalizacji wymagane są następujące elementy:

- uwzględnienie rewitalizacji jako istotnego elementu całościowej wizji rozwoju gminy;
- pełna diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego wskazanego w programie rewitalizacji oraz zdefiniowaniu dotyczących go problemów; diagnoza obejmuje łącznie kwestie społeczne i ekonomiczne,
- przestrzenne – infrastrukturalne i środowiskowe oraz kulturowe;
- ustalenie hierarchii potrzeb w zakresie działań rewitalizacyjnych;
- właściwy dobór narzędzi i interwencji do potrzeb i uwarunkowań danego obszaru;
- zsynchronizowanie działań w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzennej, infrastrukturalnej, środowiskowej i kulturowej;
- koordynacja prowadzonych działań oraz monitorowanie i ewaluacja skuteczności rewitalizacji;
- realizacja wynikającej z art. 5 ust. 1 rozporządzenia nr 1303/2013 zasady partnerstwa polegającej na włączeniu partnerów w procesy programowania i realizacji projektów rewitalizacyjnych w ramach programów operacyjnych oraz konsekwentnego, otwartego i trwałego dialogu z tymi podmiotami i grupami, których rezultaty rewitalizacji mają dotyczyć.

Program Rewitalizacji - inicjowany, opracowany i uchwalony przez radę gminy, na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446, z późn. zm.), wieloletni program działań w sferze społecznej, ekonomicznej, przestrzennej, infrastrukturalnej, środowiskowej, kulturowej, zmierzający do wyprowadzenia obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysu oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju, stanowiący narzędzie planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji. Dokument, który zapewnia integrację działań władzy samorządowej, społeczności lokalnej i innych uczestników (w tym: organizacji pozarządowych, przedsiębiorców), mających na celu wyprowadzenie obszaru zdegradowanego z sytuacji kryzysowej - przygotowany w oparciu o dokładną diagnozę problemów społecznych,

gospodarczych i przestrzennych, stworzony we współpracy ze społecznością terenów zdegradowanych oraz z zaangażowaniem wszystkich interesariuszy takich obszarów.³

Stan kryzysowy – stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer:

a. gospodarczej (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw),

b. środowiskowej (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi bądź stanu środowiska),

c. przestrzenno-funkcjonalnej (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych),

d. technicznej (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).⁴

Skalę negatywnych zjawisk odzwierciedlają mierniki rozwoju opisujące powyższe sfery, które wskazują na niski poziom rozwoju lub dokumentują silną dynamikę spadku poziomu rozwoju w odniesieniu do wartości dla całej gminy. Skupienie w jednym miejscu osób, które postrzegane są jako „wykluczone społecznie”, powoduje, że jednostki są mało aktywne w przestrzeni społecznej. Degradacja przestrzeni jest elementem współistniejącym zjawiska deprywacji społecznej. Brak chęci i możliwości zmian w przestrzeni wynika z apatii osób zamieszkujących dany teren. Na sytuację taką mają wpływ niska jakość infrastruktury wspólnej przestrzeni oraz niski poziom mieszkalnictwa. Segregacja, społeczny niepokój, przestępczość

³ Wytoczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 z dnia 02.08.2016 r., Ministerstwo Rozwoju

⁴ Wytoczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 z dnia 02.08.2016 r., Ministerstwo Rozwoju

są skutkami problemów, z jakimi mierzą się mieszkańcy, tj. wysokiego bezrobocia oraz niskich dochodów.

Zmiany mogą zajść w tych miejscach dzięki interwencji publicznej. Proces zmiany jest zapoczątkowany poprzez diagnozę obszarów rewitalizacji. Diagnoza pozwala na wychwycenie obszarów zdegradowanych najbardziej potrzebujących w danym czasie wsparcia.

Obszar zdegradowany – obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy. Dotyczy to najczęściej obszarów miejskich, ale także wiejskich. Obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające wspólnych granic pod warunkiem stwierdzenia sytuacji kryzysowej na każdym z podobszarów.⁵

Obszar rewitalizacji – obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechującego się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające wspólnych granic, lecz nie może obejmować terenów większych niż **20% powierzchni gminy** oraz zamieszkałych przez więcej niż **30% mieszkańców gminy**. W skład obszaru rewitalizacji mogą wejść obszary występowania problemów przestrzennych, takie jak tereny poprzemysłowe, powojenne lub pokolejowe, wyłącznie w przypadku, gdy przewidziane dla nich działania są ściśle powiązane z celami rewitalizacji dla danego obszaru rewitalizacji.

Program rewitalizacji zawiera co najmniej⁶:

- 1) opis powiązań programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy;
- 2) diagnozę czynników i zjawisk kryzysowych oraz skalę i charakter potrzeb rewitalizacyjnych. **Diagnoza** zawarta w programie rewitalizacji obejmuje analizę wszystkich sfer:
  - gospodarczej (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw),
  - przestrzenno-funkcjonalnej (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań

⁵ Wytoczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 z dnia 02.08.2016 r., Ministerstwo Rozwoju

⁶ Wytoczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 z dnia 02.08.2016 r., Ministerstwo Rozwoju

- urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych),
- a w szczególności pogłębioną analizę kwestii społecznych dla określenia potrzeb podjęcia wyprzedzających działań o charakterze społecznym (dotyczącym rozwiązywania problemów społecznych oraz pobudzającym aktywność lokalną), co pozwoli na przygotowanie działań rewitalizacyjnych o bardziej złożonym, kompleksowym charakterze i oddziaływaniu. Ma to na celu podniesienie skuteczności i trwałości projektów rewitalizacyjnych oraz gotowości i świadomości mieszkańców co do możliwości partycypacyjnego współdecydowania o obszarze objętym programem rewitalizacji;
- 3) zasięgi przestrzenne obszaru lub obszarów rewitalizacji, tj. określenie, w oparciu o inne dokumenty strategiczne gminy lub diagnozę i identyfikację potrzeb rewitalizacyjnych, terytorium lub terytoriów najbardziej wymagających wsparcia;
  - 4) wizję stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowany efekt rewitalizacji);
  - 5) cele rewitalizacji oraz odpowiadające zidentyfikowanym potrzebom rewitalizacyjnym kierunki działań mających na celu eliminację lub ograniczenie negatywnych zjawisk;
  - 6) listę planowanych, podstawowych i uzupełniających projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych wraz z ich opisami;
  - 7) mechanizmy zapewnienia komplementarności między projektami rewitalizacyjnymi, ramy finansowe, mechanizmy włączenia mieszkańców, innych podmiotów i grup w proces rewitalizacji, system wdrażania programu rewitalizacji, system monitoringu i oceny skuteczności działań.

Projekt rewitalizacyjny – projekt wynikający z programu rewitalizacji, tj. zaplanowany w programie rewitalizacji i ukierunkowany na osiągnięcie jego celów albo logicznie powiązany z treścią i celami programu rewitalizacji zgłoszony do objęcia albo objęty współfinansowaniem UE z jednego z funduszy strukturalnych albo Funduszu Spójności w ramach programu operacyjnego. Wynikanie projektu rewitalizacyjnego z programu rewitalizacji oznacza zatem albo wskazanie (wymienienie) go wprost w programie rewitalizacji albo określenie go w ogólnym (zbiorczym) opisie innych, uzupełniających rodzajów działań rewitalizacyjnych.⁷

⁷ Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 z dnia 02.08.2016 r., Ministerstwo Rozwoju

CHARAKTERYSTYKA MIASTA TOMASZÓW LUBELSKI

Położenie Miasta

Tomaszów Lubelski położony jest w południowo-wschodniej części Polski, w powiecie tomaszowskim (lubelskim) i województwie lubelskim. Miasto stanowi centrum administracyjne, gospodarcze, usługowe i kulturalne powiatu. Powierzchnia Tomaszowa Lubelskiego to 13 km², a liczba mieszkańców ponad 19,6 tysiąca.

Miasto Tomaszów Lubelski wchodzi w skład powiatu tomaszowskiego (lubelskiego). Powierzchnia powiatu wynosi 1487,1 km² i zamieszkuje go ok. 85,3 tys. mieszkańców. Gęstość zaludnienia to 57,3 mieszkańca na 1 km². W skład powiatu wchodzi – oprócz miasta Tomaszów Lubelski - 5 gmin: gmina miejsko-wiejska: Tyszowce oraz miasta: Bełżec, Jarczów, Krynice, Lubycza Królewska, Łaszczów, Rachanie, Susiec, Tarnawatka, Telatyn, Tomaszów Lubelski i Ulhówek.

Tomaszów Lubelski usytuowany jest w odległości ok. 28 km od przejścia granicznego Hrebennie - Rawa Ruska. Bliskość przejścia granicznego została skutecznie wykorzystana dla rozwoju gospodarczego i kulturalnego regionu. Atutem miasta jest jego umiejscowienie na Roztoczu na wysokości 275m n.p.m. nad rzeką Sołokiją. Ten atrakcyjny turystycznie region przyciąga coraz więcej turystów.

Korzyści lokalizacji wynikają także z położenia miasta przy ważnej dla całego województwa drodze krajowej Nr 17, stanowiącej transeuropejski szlak komunikacyjny w relacji Gdańsk-Warszawa-Lublin-Lwów-Kijów. Stanowi to element przyciągający inwestorów kierujących ofertę na wschód, ma także znaczenie w rozwoju turystyki krajowej i zagranicznej (bliskość Lwowa). Z Tomaszowa wiodą także drogi m.in. do Biłgoraja, Hrubieszowa, Suśca i Krasnobrodu. Najbliższa stacja kolejowa znajduje się w Bełżcu, położonym w odległości 7 km od Tomaszowa Lubelskiego.

Tomaszów Lubelski należy do jednostek samorządowych o dużej atrakcyjności lokalizacyjnej dla funkcji mieszkaniowych, gospodarczych i rekreacyjno-wypoczynkowych. W dużym stopniu jest to wynikiem atrakcyjnego położenia, czyli niewielkiej odległości od granicy z Ukrainą oraz atrakcyjności turystycznej miasta.

Turystyka

Tomaszów Lubelski, stolica Roztocza Środkowego, stanowi ważne ogniwo przyrodnicze oraz centrum obsługi ruchu turystycznego powiatu tomaszowskiego i obszaru Roztocza. Występujące w tym regionie bogactwo flory i fauny stawia to miejsce w rzędzie najatrakcyjniejszych regionów Polski.

Różnorodność krajobrazowa i przyrodnicza Roztocza jest efektem położenia na styku kilku regionów fizjograficznych i obszarów geobotanicznych. Z uwagi na niepowtarzalne walory przyrodnicze regionu utworzono Roztoczański Park Narodowy, Parki Krajobrazowe oraz rezerваты (m.in. Sołokija czy Nad Tanwią, rezerwat modrzewia polskiego). Roztocze oddziela Wyżynę Lubelską i Wyżynę Wołyńską od Kotliny Sandomierskiej i Kotliny Naddniestrzańskiej.

Tomaszów Lubelski położony jest w rejonie atrakcyjnym pod względem turystycznym i rekreacyjnym. W rejonie miasta można organizować wędrowki piesze, wycieczki rowerowe oraz grzybobrania. Okolice posiada także warunki sprzyjające rozwojowi agroturystyki i rolnictwa ekologicznego.

Atutem Tomaszowa Lubelskiego jest jego przeszłość historyczna, sięgająca początku XVII wieku i lokalizacji miasta na prawie magdeburskim. Do najcenniejszych zabytków należy drewniany, zrębowy kościół pw. Zwiastowania Najświętszej Marii Panny, ufundowany przez VI ordynata Michała Zdzisława Zamoyskiego w roku 1627. We wschodniej części rynku została wzniesiona przez władze rosyjskie murowana cerkiew prawosławna pw. św. Mikołaja Cudotwórcy z 1890 roku. Najcenniejsza ikona Matki Boskiej z Dzieciątkiem datowana jest na wiek XVII. Ciekawym przykładem rosyjskiej architektury drewnianej jest budynek tzw. „Czajni” z 1902 roku. Za najstarszy budynek mieszkalny uznaje się dom leżący w głębi ul. Lwowskiej, prawdopodobnie wzniesiony jeszcze w XVII w. Kamieniczki znajdujące się przy południowej pierzei rynku datowane są na przełom XIX/XX w.

Edukacja

Na wszystkich poziomach nauczania: przedszkolnym, podstawowym, gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym do placówek oświatowych na terenie Tomaszowa Lubelskiego uczęszczają dzieci z terenu miasta oraz okolicznych gmin.

Na terenie Tomaszowa Lubelskiego funkcjonują 3 przedszkola:

- Przedszkole Samorządowe Nr 1,
- Przedszkole Samorządowe Nr 2,
- Przedszkole Samorządowe Nr 5.

Nauczanie na poziomie podstawowym realizowane jest na terenie miasta przez 2 szkoły:

- Szkoła Podstawowa Nr 2 im. Marszałka Józefa Piłsudskiego,
- Szkoła Podstawowa Nr 3 im. Doktora Janusza Petera.

Nauczanie na poziomie gimnazjalnym na terenie miasta realizują następujące placówki:

- Gimnazjum Nr 1 im. Orłów Lwowskich,
- Gimnazjum Nr 2 im. Papieża Jana Pawła II.

Szkoły ponadgimnazjalne:

- Zespół Szkół Nr 1 im. Bartosza Głowackiego,
- Zespół Szkół Nr 2 im. Gen. Władysława Sikorskiego,
- Zespół Szkół Nr 3 im. Macieja Rataja,
- Zespół Szkół Nr 4 im. Jarosława Dąbrowskiego,
- Specjalny Ośrodek Szkolno Wychowawczy im. Janusza Korczaka.

Szkolnictwo niepubliczne:

- Niepubliczne Przedszkole "Baśniowa Kraina",
- Niepubliczne Przedszkole Językowo-Artystyczne "Król Maciuś Pierwszy",
- Niepubliczne Gimnazjum Uzawodowione,
- Zakład Doskonalenia Zawodowego,
- Niepubliczna Szkoła Specjalna Przysposabiająca do Pracy,
- Ośrodek Rehabilitacyjno - Edukacyjno,
- Prywatna Szkoła Podstawowa ICO w Tomaszowie Lubelskim,
- Little Oxford, Niepubliczna Szkoła Podstawowa - Tomaszów Lubelski.

Ponadto na terenie Tomaszowa Lubelskiego funkcjonuje Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna oraz Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia im. Andrzeja Cwojdzińskiego.

Sport

W Tomaszowie Lubelskim działalność sportowa koncentruje się na terenie Ośrodka Sportu i Rekreacji TOMASOVIA, an którym znajduje się kompleks sportowy z halą sportową, siłownią, dwoma boiskami piłkarskimi, kortami tenisowymi, torem rolkarskim oraz hotelem. W okresie zimowym Ośrodek dysponuje dobrymi warunkami do uprawiania biegów narciarskich. W tej dyscyplinie sportu Tomaszów Lubelski jest jednym z wiodących ośrodków w kraju. Ponadto, w mieście uprawianych jest wiele innych dyscyplin sportowych zogniskowanych w następujących podmiotach działających na rzecz rozwoju tychże dyscyplin:

- Tomaszowski Klub Sportowy Tomasovia,
- Tomaszowski Klub Karate Tradycyjnego,
- Tomaszowskie Towarzystwo Sportowe „TOP”,
- Sekcja szachowa Uczniowski Klub Sportowy „GIM DWÓJKA”,
- Lubelski Okręgowy Związek Narciarski,
- Klub Kolarstwa Górskiego „Roztocze”,
- Klub Karate Tradycyjnego Tomaszów Lubelski.

Kultura

W zakresie kultury Tomaszów Lubelski dysponuje szerokim zasobem placówek, począwszy od muzeum, biblioteki i kina, a skończywszy na galeriach malarskich. W mieście odbywają się cyklicznie różne imprezy kulturalne. Do głównych placówek i podmiotów z dziedziny szeroko pojętej kultury w Tomaszowie Lubelskim należy zaliczyć:

- Tomaszowski Dom Kultury,
- Kino Kadr przy Tomaszowskim Domu Kultury,
- Miejska Biblioteka Publiczna, Biblioteka Pedagogiczna,
- Muzeum Regionalne im. Janusza Petera,
- Galerie malarskie: Marii Krenz, Katarzyny Antoszewskiej i Marzeny Mazurek-Jędrak,
- Uniwersytet Trzeciego Wieku,
- Zespół taneczno-wokalny Tamburino,
- Tomaszowskie Towarzystwo Regionalne im. doktora Janusza Petera.

Przedsiębiorczość

Wg danych Główny Urząd Statystyczny z dnia 31 grudnia 2015 r. w Tomaszowie Lubelskim zarejestrowanych było 2920 podmiotów gospodarki narodowej. Zdecydowaną większość tych podmiotów stanowią jednostki prywatne – 97 %, 2297 podmiotów stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Taki stan rzeczy odzwierciedla ogólne tendencje panujące w gospodarce, gdzie najbardziej konkurencyjnymi i wytwarzającymi największą część Produktu Krajowego Brutto podmiotami są właśnie najmniejsze przedsiębiorstwa, które jednocześnie najbardziej elastycznie potrafią reagować na zmiany zachodzące na rynku.

TABELA 1 PODMIOTY GOSPODARCZE W TOMASZOWIE LUBELSKIM ZAREJESTROWANE W REJESTRZE REGON WEDŁUG SEKTORÓW WŁASNOŚCIOWYCH

Podmioty gospodarcze według sektorów własnościowych	2010	2011	2012	2013	2014	2015
podmioty gospodarki narodowej ogółem	3 111	2 953	2 979	2 956	2 935	2 920
sektor publiczny - ogółem	69	69	73	72	72	70
sektor publiczny - państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	54	54	57	57	57	55
sektor publiczny - spółki handlowe	4	4	5	4	4	4
sektor publiczny - państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego, gospodarstwa pomocnicze	3	-	-	-	-	-
sektor prywatny - ogółem	3 042	2 884	2 906	2 884	2 863	2 839
sektor prywatny - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	2 578	2 411	2 407	2 376	2 334	2 297
sektor prywatny - spółki handlowe	101	103	108	113	119	127
sektor prywatny - spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	11	10	12	13	17	19
sektor prywatny - spółdzielnie	14	14	14	14	14	14
sektor prywatny - fundacje	1	2	2	2	3	5
sektor prywatny - stowarzyszenia i organizacje społeczne	61	64	68	69	69	70

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

POWIĄZANIA STRATEGICZNE

PROGRAMY KRAJOWE

Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju.

Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – dokument określający główne trendy, wyzwania oraz koncepcję rozwoju kraju w perspektywie długookresowej, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 5 lutego 2013 r. Głównym celem dokumentu jest wytyczenie i charakterystyka działań skierowanych ku poprawie jakości życia Polaków i rozwoju Polski na tle Unii Europejskiej. Założeniem strategii jest przezwyciężenie kryzysu finansowego w możliwie najkrótszym czasie oraz wzrost gospodarczy kraju.

Lokalny Program Rewitalizacja Miasta Tomaszów Lubelski jest zgodny z następującymi celami w obszarze konkurencyjności i innowacyjności gospodarki:

- Cel 3 Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki;
- Cel 6 Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state” Kapitał Ludzki;
- Cel 8 Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych; Obszar Równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski: Rozwój regionalny;
- Cel 11 Wzrost społecznego kapitału rozwoju, Obszar Efektywności i sprawności państwa: Kapitał społeczny.

Strategia Rozwoju Kraju 2020.

Dokument wyznacza najważniejsze zadania państwa, których realizacja przyczyni się do szybszego i bardziej zrównoważonego rozwoju kraju i poprawy jakości życia ludności poprzez wzmocnienie potencjałów gospodarczych, instytucjonalnych i społecznych. Główne działania obejmują trzy obszary: sprawne i efektywne państwo, konkurencyjną gospodarkę oraz spójność społeczną.

- Obszar strategiczny: Sprawne i efektywne państwo, Cel 3 Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywateli, kierunek: rozwój kapitału społecznego.

- Obszar strategiczny: Konkurencyjna gospodarka, Cel 4 Rozwój kapitału ludzkiego, kierunki interwencji: zwiększenie aktywności zawodowej oraz poprawa jakości kapitału ludzkiego.
- Obszar strategiczny: Spójność społeczna i terytorialna, Cel 1 Integracja społeczna, kierunki interwencji: zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej zagrożonych.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020, Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie.

Kompleksowy średniookresowy dokument strategiczny odnoszący się do prowadzenia polityki rozwoju społeczno-gospodarczego kraju w ujęciu wojewódzkim. Cel główny: Efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągania celów rozwoju kraju: wzrostu zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym.

Cel 2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych („spójność”).

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.

Dokument określający zasady ładu przestrzennego w Polsce. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju jest najważniejszym dokumentem strategicznym w kwestii zagospodarowania przestrzennego kraju. Został on stworzony w celu zapewnienia efektywnego wykorzystania jego przestrzeni. Dokument zawiera cele i kierunki działań służące takiemu planowaniu przestrzennemu, które pozwoli na wzrost społeczno-gospodarczy państwa. Cele określone w dokumencie to:

- Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającego spójności.
- Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystywanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.

- Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.
- Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.
- Zwiększanie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa.
- Przywrócenie i utrwalanie ładu przestrzennego.

PROGRAMY REGIONALNE

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)

W horyzoncie 2020 roku (z perspektywą do 2030 r.) strategiczne cele rozwoju regionu lubelskiego, których realizacji będą służyły działania samorządu województwa, są określone następująco:

1. Wzmacnianie urbanizacji regionu.
2. Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich.
3. Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu.
4. Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu.

Rolnictwo i kompleks żywnościowy to tradycyjne dziedziny gospodarki regionu. Działania podejmowane w ramach celu 2 pozwolą na racjonalizację produkcji rolnej i zwiększenie jej opłacalności, a jednocześnie na istotną poprawę warunków życia mieszkańców wsi, którzy w większym niż dotychczas stopniu będą podejmowali pracę poza rolnictwem, w tym m.in. w usługach dla rolnictwa i turystyce.

Cel strategiczny 2: Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich będzie realizowany dzięki osiągnięciu następujących celów operacyjnych:

2.1. Poprawa warunków dla wzrostu konkurencyjności i towarowości gospodarstw przez m.in. promowanie i wspieranie scalania gruntów i powiększania obszaru gospodarstw,

poprawę struktury gospodarstw i przyspieszenie przepływu ziemi do gospodarstw większych obszarowo i nastawionych na produkcję towarową.

2.2. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, pozwalający na wykorzystanie istniejącego potencjału surowcowego regionu.

2.3. Wzmocnienie doradztwa rolniczego oraz promowanie i wspieranie inicjatyw współpracy rolników i mieszkańców wsi (grupy producenckie, spółdzielnie itp.).

2.4. Wspieranie przedsiębiorczości na wsi i tworzenia pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich w najbardziej efektywnych sektorach gospodarki (głównie usług, w tym usług dla rolnictwa).

2.5. Wyposażanie obszarów wiejskich w infrastrukturę transportową, komunalną i energetyczną, w sposób skoordynowany z innymi przedsięwzięciami i spójny wewnętrznie.

Region zintegrowany poczuciem społecznej tożsamości terytorialnej, wspomaganej silnymi więziami współzależności gospodarczej i kulturowej, ze sprawnym systemem wewnętrznej komunikacji i transportu, ma znacznie większe szanse na rozwój w otwartej, konkurencyjnej gospodarce, niż region fragmentowany, którego poszczególne układy lokalne nie są zdolne do współpracy, a mieszkańcy mają nikłą świadomość wspólnych korzeni i wspólnych interesów.

Cel strategiczny 4: Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu będzie osiągniany dzięki realizacji następujących celów operacyjnych:

4.1. Poprawa wewnętrznego skomunikowania regionu dzięki powiązaniu jego najważniejszych miast sprawną siecią drogową, budowaną w pierwszej kolejności tam, gdzie jej niedoskonałość jest barierą rozwoju.

4.2. Wspieranie włączenia społecznego.

4.3. Wzmacnianie społecznej tożsamości regionalnej i rozwijanie więzi i współpracy wewnątrzregionalnej m.in. przez odwoływanie się do tradycji wielokulturowości i włączaniu jej do regionalnych programów edukacyjnych i selektywnie wspieranych działań kulturotwórczych oraz stymulowanie podejmowania wspólnych przedsięwzięć gospodarczych, organizacyjnych i edukacyjnych.

4.4. Przełamywanie niekorzystnych efektów przygranicznego położenia regionu.

4.5. Racjonalne i efektywne wykorzystywanie zasobów przyrody dla potrzeb gospodarczych i rekreacyjnych, przy zachowaniu i ochronie walorów środowiska przyrodniczego.

Przedmiotowy Lokalny Program Rewitalizacji w sposób istotny wpisuje się w cel strategiczny 4: Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu. LPR w swoich założeniach będzie dążył do tożsamyh efektów nakreślonych w w/w celach operacyjnych, a w szczególności tych odnoszących się do włączenia społecznego i integracji.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020

Celem głównym RPO WL 2014-2020 jest „Podniesienie konkurencyjności regionu w oparciu o wewnętrzne potencjały, sprzyjające zwiększeniu spójności społecznej i terytorialnej”. Natomiast priorytetem inwestycyjnym RPO WL na lata 2014-2020, który bezpośrednio odnosi się do procesu rewitalizacji jest priorytet inwestycyjny 9b: „Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich”. Jego celem jest wyprowadzenie obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego ukierunkowane na ograniczenie ubóstwa w regionie. W uzasadnieniu działań inwestycyjnych związanych z rewitalizacją możemy znaleźć m.in. informacje wskazujące na występowanie w województwie lubelskim zdegradowanych obszarów wymagających rekultywacji i rewitalizacji. Dewastacja i degradacja dotyka zarówno obszary miejskie jak i wiejskie. Przyczyn degradacji obszarów upatrywać można m.in. w utracie ich dotychczasowych funkcji wynikającej z kumulacji negatywnych zjawisk gospodarczych i społecznych. Tereny dotknięte degradacją, zamieszkiwane są niejednokrotnie przez społeczności zmuszone korzystać z pomocy społecznej.

Wśród głównych problemów społecznych w województwie należy wymienić ubóstwo – dominującą w województwie przyczynę korzystania ze świadczeń pomocy społecznej. Innym istotnym problemem jest zjawisko wykluczenia społecznego - województwo charakteryzuje się najwyższym, w skali kraju, poziomem wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Występowanie zjawiska wykluczenia społecznego i ubóstwa uwarunkowane jest terytorialnie zamieszkiwanie na obszarach zdegradowanych, na których brakuje miejsc pracy, pogarszają się warunki życia i kumulują się inne problemy społeczne uznawane jest za jedną z głównych przyczyn ww. zjawisk. Niezbędnym jest zatem podjęcie kompleksowych działań prowadzących do wyprowadzenia obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego poprzez ich ożywienie społeczno-gospodarcze, co przełoży się na poprawę jakości życia ich

mieszkańców. Przyczyni się to do złagodzenia negatywnych zjawisk społecznych na danym obszarze, w tym do ograniczenia ubóstwa i wykluczenia społecznego.

W ramach priorytetu wsparcie uzyskują inwestycje w zakresie kompleksowej rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich, realizowane w oparciu o lokalne plany rewitalizacji (LPR), zgodne z krajowymi ramami, przygotowanymi przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju (Narodowy Plan Rewitalizacji), obejmujące działania mające na celu przywracanie bądź nadawanie nowych funkcji zdegradowanym społecznie, gospodarczo, środowiskowo obszarom (identyfikacja obszarów odbywać się będzie na podstawie dokumentów strategicznych miast i obszarów wiejskich, określających problemy i negatywne zjawiska występujące na danym terenie).

Obszary rewitalizowane będą wyznaczane z uwzględnieniem kryteriów przestrzennych, ekonomicznych oraz społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem stopnia nasilenia problemów społecznych na danym obszarze, głównie związanych z deprawacją materialną i społeczną mieszkańców danego obszaru, wynikającą m. in. ze znacznego oddalenia od rynku pracy czy niewystarczającego dostępu do dobrej jakości niedrogich usług publicznych, ukierunkowane w głównej mierze na rozwiązywanie zdiagnozowanych problemów społecznych.

PROGRAMY LOKALNE

Strategia Rozwoju Lokalnego dla Miasta Tomaszowa Lubelskiego na lata 2008-2015

Misją Strategii Rozwoju Lokalnego Tomaszowa Lubelskiego była: „Poprawa jakości życia mieszkańców Tomaszowa Lubelskiego poprzez społeczno-gospodarczy i przestrzenny rozwój miasta.” Rewitalizacja i działania z nią związane znalazły odzwierciedlenie we wskazanych poniżej celach realizacji Strategii:

CEL 1. „Tomaszów Lubelski miasto przyjazne dla mieszkańców”. Cel zgodny z założeniami priorytetu II Strategii Rozwoju woj. Lubelskiego „Rozwój nowoczesnego społeczeństwa i zasobów ludzkich dostosowanych do wymogów gospodarki opartej na wiedzy”.

Działanie 1.1. Poprawa funkcjonowania systemu oświaty i wychowania (projekty inwestycyjne dotyczące budowy rozbudowy i modernizacji infrastruktury społecznej w mieście, np. budowa boisk, hal sportowych, modernizacja obiektów kultury i oświaty).

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

Działanie 1.2. Poprawa warunków bytowych mieszkańców (Projekty miękkie związane z profilaktyką ochrony zdrowia, pomocą grupom defaworyzowanym, przeciwdziałające wykluczeniu społecznemu. Projekty inwestycyjne dotyczące modernizacji, wyposażenia, rozbudowy obiektów ochrony zdrowia na terenie miasta. Projekty mające na celu wzrost bezpieczeństwa mieszkańców miasta. Inwestycje w rozbudowę bazy lokali socjalnych).

Działanie 1.5. Tomaszów Lubelski miastem bez barier (projekty dotyczące likwidacji barier architektonicznych).

CEL 2. Tomaszów Lubelski turystyczną stolicą Roztocza. Cel wpisuje się w Priorytet 3 Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego szczególnie na poziomie celu operacyjnego 2 "Zachowanie i wzmacnianie różnorodności przyrodniczej krajobrazowej i kulturowej" oraz w zakresie celu strategicznego 3 w obszarze rozwoju ośrodków miejskich regionu.

Działanie 2.4. Zwiększenie dostępności komunikacyjnej miasta (Projekty inwestycyjne prowadzące do zwiększenia dostępności komunikacyjnej miasta).

Lokalny Program Rewitalizacji Obszaru Miejskiego Tomaszowa Lubelskiego na lata 2008-2015

Zgodnie z zapisami Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszaru Miejskiego Tomaszowa Lubelskiego, jego realizacja miała na celu doprowadzenie do ulepszenia warunków mieszkalnictwa, poprawy bezpieczeństwa oraz porządku publicznego na obszarze objętym rewitalizacją, rozwoju lokalnego oraz podniesienia konkurencyjności Miasta Tomaszowa Lubelskiego. Niniejszy LPR (Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski) jest kontynuacją działań zapoczątkowanych w ramach pierwotnego dokumentu. Wyznacza nowe obszary rewitalizacji, stawia nowe cele i określa konkretne projekty konieczne do realizacji w nowym okresie funkcjonowania. Nowy Program Rewitalizacji skupia się na obszarze funkcjonalnym odnoszącym się do sfery społecznej i uzupełniającym go obszarze infrastruktury. Cele i projekty wyznaczone w ramach przedmiotowego LPR zostały uszczegółowione w dalszej części dokumentu.

DELIMITACJA OBSZARU REWITALIZACJI

METODOLOGIA

Jednym z kluczowych etapów w planowaniu procesu rewitalizacji jest wskazanie obszaru kryzysowego – objętego destrukcyjnymi procesami przestrzennymi, społecznymi i gospodarczymi, które doprowadziły do jego trwałej degradacji. Granice tego obszaru określone zostały na podstawie zasięgu stwierdzonych zjawisk kryzysowych – niniejsze opracowanie przyjęło za punkt wyjścia dla delimitacji obszaru kryzysowego badania własne. W ramach wyznaczonego obszaru kryzysowego opracowanie wskazuje teren, na którym konieczne jest podjęcie projektów rewitalizacji.

Stopień degradacji obszaru kryzysowego został zbadany w aspektach: społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcjonalnym, technicznym i środowiskowym. Obszar wyznaczony do objęcia programem rewitalizacji wynika z nakładania się zjawisk kryzysowych w ramach poszczególnych kryteriów. Jako obszar zintegrowanego programu rewitalizacji został wskazany teren o szczególnym skumulowaniu przyjętych kryteriów.

Do wyznaczenia obszarów występowania problemów społecznych w analizie wykorzystano wskaźniki dotyczące: liczby osób korzystających z zasiłków celowych, liczby członków rodzin korzystających z pomocy społecznej. Do określenia obszarów charakteryzujących się problemami w sferze gospodarczej wykorzystano wskaźnik: liczba osób prowadzących działalność gospodarczą. W ramach analizy problemów w sferze technicznej przedstawiono sytuację mieszkań i lokali socjalnych oraz ich stan techniczny. Natomiast analizując problemy w sferze środowiskowej poddano badaniu dane dotyczące wyposażenia lokali komunalnych pod kątem źródeł ogrzewania.

Dla potrzeb przedmiotowej analizy przyjęto podział miasta na obszary funkcjonalno-przestrzenne o podobnej liczbie mieszkańców i charakterystyce zabudowy. Pozyskane dane (w odniesieniu do ulic) zostały zsumowane w ramach wyznaczonych obszarów, a na ich podstawie przeprowadzono analizę wskaźnikową obszarów miasta.

W badaniu posługiwano się standardowymi wskaźnikami koncentracji w postaci:

[badana cecha w obszarze „X” / liczba ludności w obszarze „X”] / [badana cecha w mieście / liczba ludności miasta]

Interpretacja wskaźnika koncentracji jest następująca:

- wartość 1,3 i więcej oznacza wysoką koncentrację badanego zjawiska,
- wartość od 1,00 do 1,29 oznacza średnią koncentrację zjawiska,
- wartość do 0,99 oznacza niską koncentrację zjawiska.

WYZNACZENIE OBSZARÓW DO ANALIZY WSKAŹNIKOWEJ

W celu przeprowadzenia analizy wskaźnikowej obszar miasta podzielono na VII obszarów funkcjonalno-przestrzennych, w oparciu o podobną charakterystykę zabudowy oraz liczbę mieszkańców.

Poniższe zestawienie prezentuje obszary wyznaczone do analizy wskaźnikowej.

TABELA 2 ZAKRES PRZESTRZENNY OBSZARÓW

Obszar	Ulice
I	Aleja Sportowa, Asnyka, Brygady, Cypriana Kamila Norwida, Dąbrowszczaków, Dr. Józefa Rybickiego, Emilii Plater, Henryka Sienkiewicza, Jana Minora, Karpińskiego, Kraszewskiego, Księcia Józefa Poniatowskiego, Leśna, Literacka, Łukasińskiego, Macieja Rataja, Maziarnia, Mickiewicza, Ordynacka, Partyzantów, Siwa Dolina, Słowackiego, Stanisława Moniuszki, Wallenroda, Wesoła, Zenona Jachymka "Wiktora", Żwirki i Wigury
II	Aleja Południowa, Antoniego Wojtkowiaka, Feliksa Zawadzkiego, Gen. Józefa Hallera, Gen. Leopolda Okulickiego, Generała Komorowskiego, Ignacego Paderewskiego, Iwaszkiewicza, Janusza Kusocińskiego, Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, Marii Dąbrowskiej, Marii Konopnickiej, Marii Skłodowskiej, Na Skarpie, Niepodległości, Płońskiego, Prusa, Roztocze, Sanitariuszek Polskich, Sowińskiego, Staffa, Szarych Szeregów, Szkoci Dół, Wańkowicza, Wilcza, Władysława Reymonta, Wyzwolenia
III	Bartłomowicza, Batalionów Chłopskich, Czesława Aborowicza, Ignacego Malca, Janusza Petera, Klasztorna, Króla Zygmunta, Królewska, Obrońców Westerplatte, Piotra Ściegiennego, Podleśna, Pogodna, Promienna, Radosna, Rolnicza, Rzemieślnicza, Słoneczna, Słowicza, Tęczowa, Wschodnia, Zacisze, Żeromskiego, Żółkiewskiego

IV	29 Listopada, Bracka, Fryderyka Szopena, Gałczyńskiego, Generała Roweckiego, Głowackiego, Kardynała Wyszyńskiego, Kilińskiego, Kopernika, Kościelna, Króla Jagiełły, Króla Jana Sobieskiego, Króla Łokietka, Królowej Jadwigi, Krucza, Księdza Skargi, Lwowska, Majdańska, Mydlarska, Orzeszkowej, Romualda Traugutta, Rymarska, Rynek Solny, Starocerkiewna, Starozamojska, Staszica, Stawisko, Szczepankiewiczza, Świętojurska, Wiejska
V	Chocimska, Jana Matejki, Kazimierza Ligowskiego, Papieża Jana Pawła II, Tomasza Zamojskiego
VI	Kościuszki, Gen. Władysława Andersa, Piekarska, Rynek, Struga, Tadeusza Rejtana, Żeleńskiego, Józefa Piłsudskiego
VII	Armii Krajowej, Generała Piskora, Jana Długosza, Korczaka, Legionów Polskich, Łaszczowiecka, Ofiar Bełżca, Polna, Prezydenta Kaczorowskiego, Reja, Rogóźnieńska, Szymanowskiego, Wasilewskiego, Witosa, Władysława Sikorskiego, Zamojska, Zarzecze, Bolesława Chrobrego, Grottgera, Hubala, III Dywizji Piechoty, Józefowska, Kombatantów, Ks. Ignacego Skorupki, Lipowa, Obrońców Pokoju, Ogrodowa, Spokojna, Sucharskiego, Sybiraków, Wiśniowa, Władysława Broniewskiego, Wojska Polskiego, Zielona, Żołnierzy Września

Źródło: Opracowanie własne

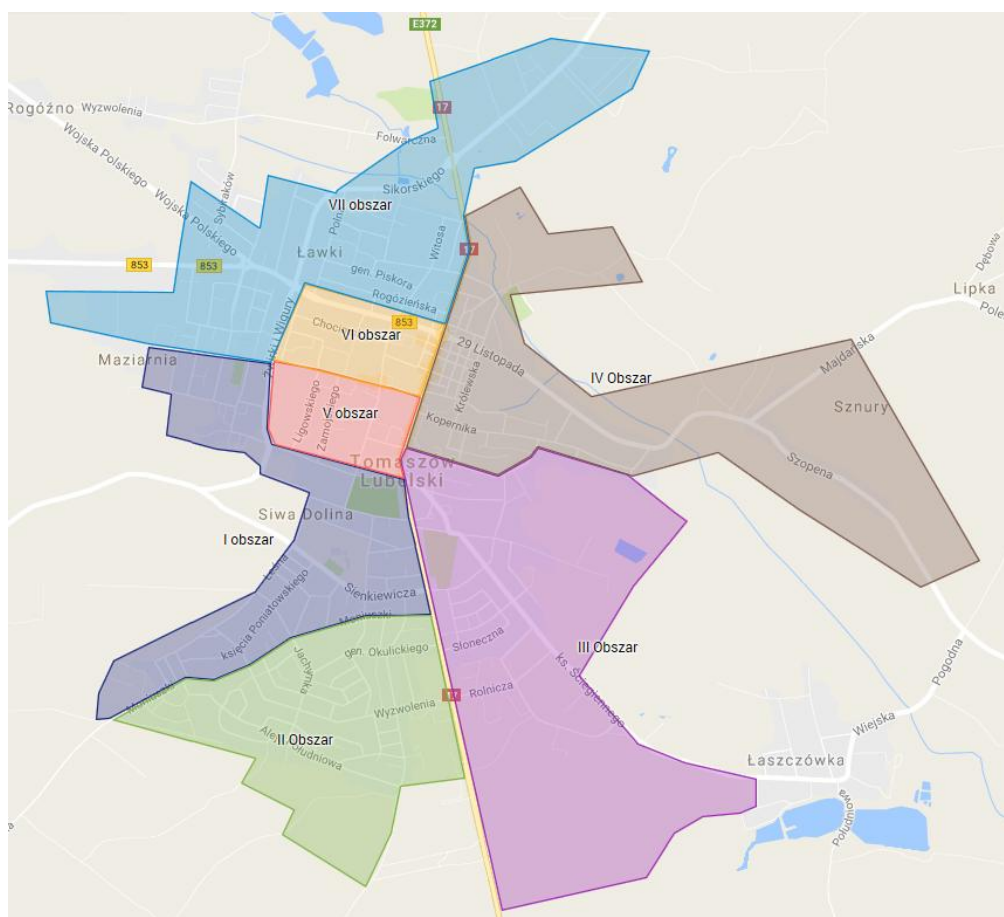
Liczba ludności w poszczególnych obszarach

TABELA 3 LICZBA LUDNOŚCI NA BADANYCH OBSZARACH

Obszar	Liczba ludności	% udział w populacji Miasta
I	2731	14
II	3027	15
III	2942	15
IV	2822	14
V	2760	14
VI	2836	14
VII	2631	13
SUMA	19749	100

Źródło: Opracowanie własne.

MAPA 1 OBSZARY DO ANALIZY WSKAŹNIKOWEJ

Źródło: opracowanie własne.

ANALIZA WSKAŹNIKOWA OBSZARÓW WYSTĘPOWANIA PROBLEMÓW

SFERA SPOŁECZNA

LICZBA OSÓB KORZYSTAJĄCYCH Z ZASIŁKÓW CELOWYCH

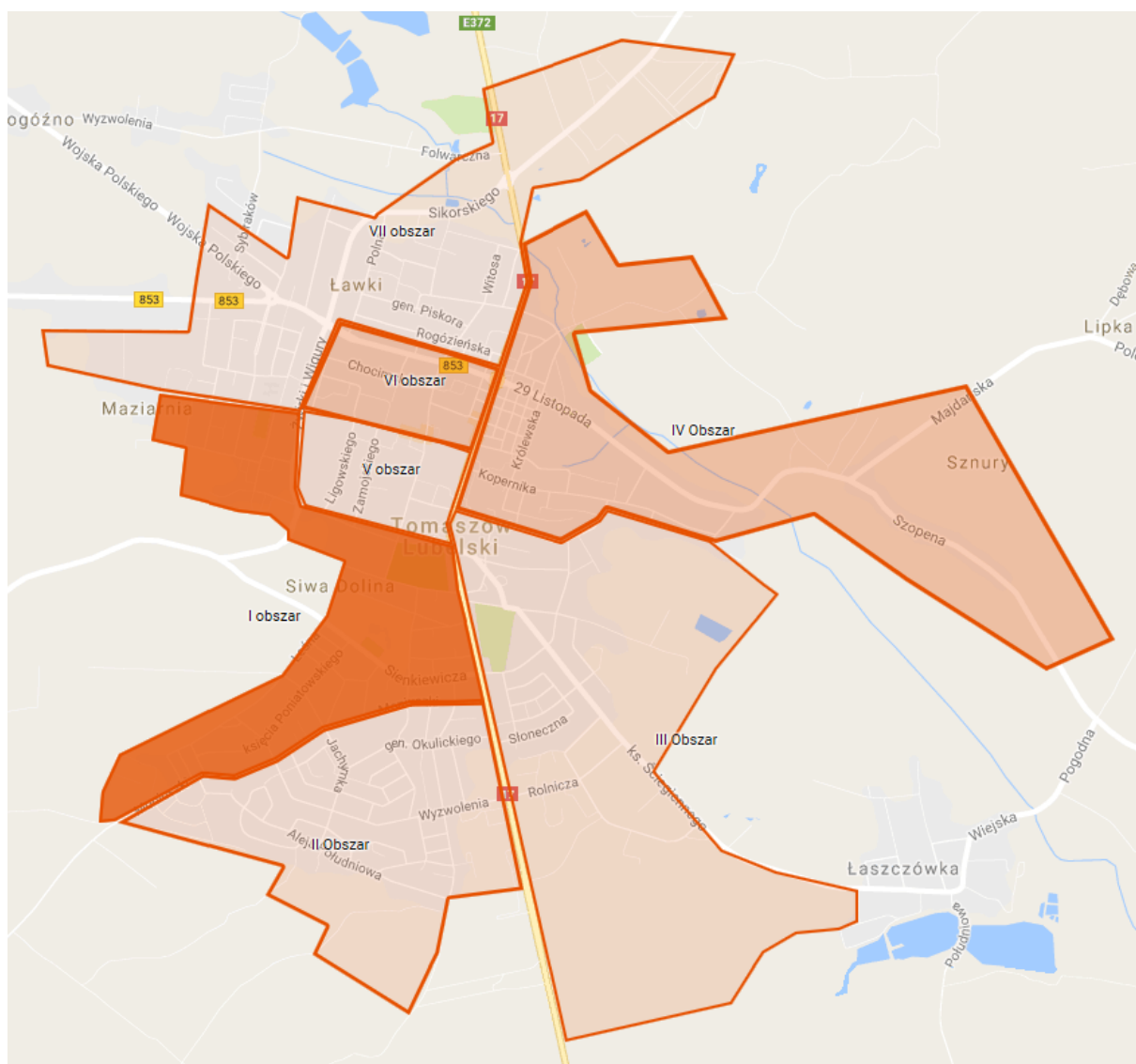
TABELA 4 WSKAŹNIK OSÓB KORZYSTAJĄCYCH Z ZASIŁKÓW CELOWYCH

Obszar	Wskaźnik	Stopień koncentracji wskaźnika
I	2,0	Wysoki
VI	1,1	Średni
IV	1,1	Średni
VII	0,9	Niski
III	0,9	Niski
V	0,6	Niski
II	0,5	Niski

Źródło: Opracowanie własne.

Zasiłek celowy jest to świadczenie fakultatywne przyznawane na zaspokojenie niezbędnej potrzeby bytowej, dlatego został wskazany jako pierwszy ze wskaźników ubóstwa. Najwięcej osób korzystających z zasiłków celowych, wg uzyskanych danych, jest na obszarze I w zachodniej części miasta. Niski poziom opisywanego wskaźnika jest w obszarach II, III, V i VII. Średni poziom koncentracji wskaźnika został zanotowany w obszarze północno-zachodnim (obszar IV) oraz w obszarze VI.

MAPA 2 OBSZARY WG WSKAŹNIKA OSÓB KORZYSTAJĄCYCH Z ZASIŁKÓW CELOWYCH

Źródło: opracowanie własne.

Fundusze Europejskie
Pomoc Techniczna

Unia Europejska
Fundusz Spójności

LICZBA CZŁONKÓW RODZIN KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY SPOŁECZNEJ

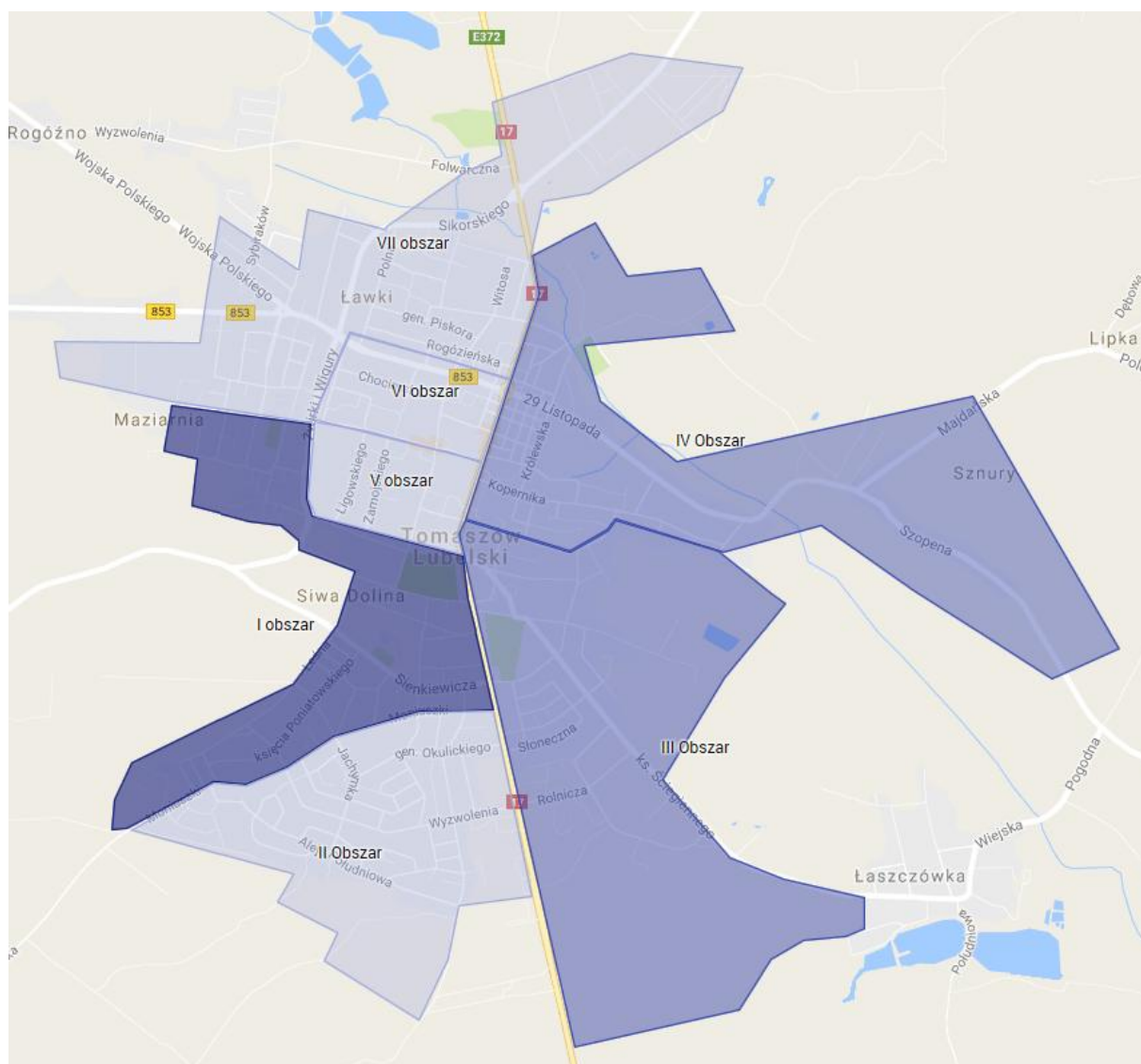
TABELA 5 WSKAŹNIK LICZBA CZŁONKÓW RODZIN KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY SPOŁECZNEJ

Obszar	Wskaźnik	Stopień koncentracji wskaźnika
I	1,7	Wysoki
IV	1,2	Średni
III	1,0	Średni
VI	0,9	Niski
VII	0,8	Niski
V	0,8	Niski
II	0,6	Niski

Źródło: Opracowanie własne.

Wskaźnik koncentracji członków rodzin osób korzystających z pomocy społecznej jest wskaźnikiem ukazującym problem ubóstwa w najszerszym zakresie. Największa koncentracja tego wskaźnika wystąpiła na obszarze I – poziom 1,7. Pozostałe obszary o średniej koncentracji tego wskaźnika to cała wschodnia część miasta (obszary III i IV). Niskim poziomem koncentracji badanego zagadnienia charakteryzują się północno- zachodnia część Tomaszowa Lubelskiego oraz obszar II – część południowo-zachodnia.

MAPA 3 OBSZARY WG WSKAŹNIKA LICZBA CZŁONKÓW RODZIN KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY SPOŁECZNEJ

Źródło: opracowanie własne.

SFERA GOSPODARCZA

LICZBA OSÓB PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ

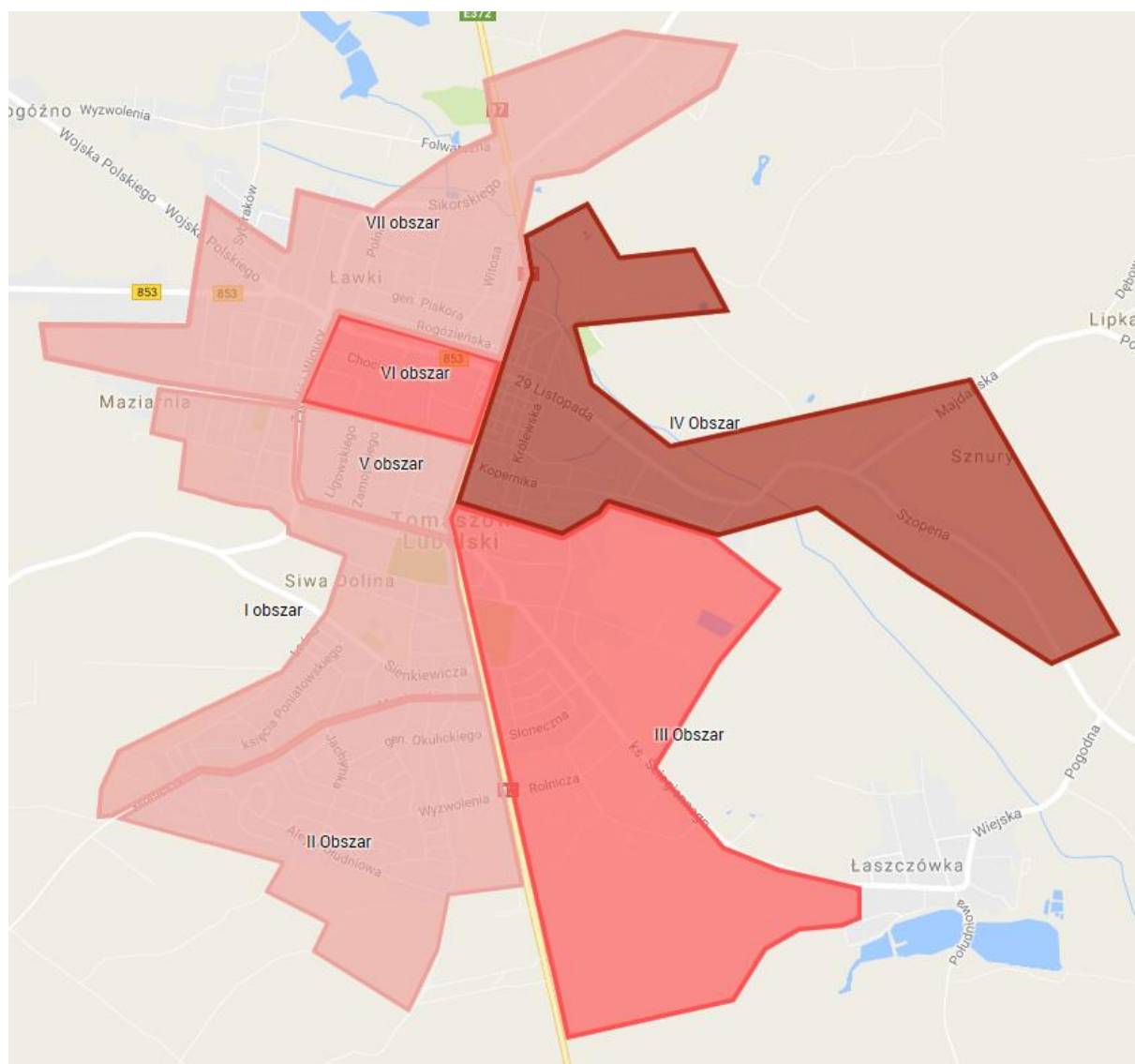
TABELA 6 WSKAŹNIK PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Obszar	Wskaźnik przedsiębiorczości	Stopień koncentracji wskaźnika
IV	1,7	Wysoki
III	1,2	Średni
VI	1,2	Średni
VII	0,9	Niski
I	0,7	Niski
II	0,6	Niski
V	0,6	Niski

Źródło: Opracowanie własne.

Dla zobrazowania poziomu przedsiębiorczości na terenie miasta, wykorzystano dane Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej prezentujące liczę osób prowadzących działalność gospodarczą w podziale na ulice. Najwyższy stopień koncentracji wskaźnika odnotowano na obszarze IV na poziomie 1,7. Pozostałe tereny o średnim stopniu koncentracji to obszary III (na poziomie 1,0), VI (na poziomie 1,2). Pozostałe obszary odnotowały niski poziom koncentracji przedmiotowego wskaźnika (I, II, V i VII).

MAPA 4 OBSZARY WG WSKAŹNIKA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Źródło: opracowanie własne.

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA

POWIERZCHNIA ZDEGRADOWANYCH PRZESTRZENI PUBLICZNYCH

TABELA 7 POWIERZCHNIA ZDEGRADOWANYCH PRZESTRZENI PUBLICZNYCH

Obszar zdegradowany	Powierzchnia zdegradowanych przestrzeni publicznych (ha)	Obszar referencyjny
3 (Al. Sportowa, Rybickiego, Brygady, Wesola)	4,20	I
4 (ul. Mickiewicza)	0,77	I
5 (ul. Moniuszki, Wyzwolenia)	0,28	I
1 (ul. Rynek, Rogózieńska, gen. Szylinga, Kaczorowskiego)	1,40	VII
6 (ul. Wyzwolenia, Zawadzkiego, gen. Sowińskiego, M. Sklodowskiej-Curie)	1,10	II
2 (ul. Piłsudskiego, Rynek, gen. Szylinga, Kaczorowskiego)	0,70	VI

Źródło: Wydział Inwestycji i Rozwoju UM Tomaszów Lubelski

Do analizy sfery przestrzenno-funkcjonalnej wykorzystano wskaźnik powierzchni zdegradowanych terenów publicznych opracowany na podstawie danych udostępnionych przez Wydział Inwestycji i Rozwoju Urzędu Miasta Tomaszów Lubelski. Największa powierzchnia zdegradowanych przestrzeni publicznych znajduje się na referencyjnym obszarze I. Łączna przedmiotowych obszarów wynosi 5,25 ha, co stanowi 62% całkowitej zdegradowanej powierzchni publicznej w mieście.

MAPA 5 ZDEGRADOWANE PRZESTRZENIE PUBLICZNE

Źródło: opracowanie własne.

SFERA TECHNICZNA

OBSZAR WYSTĘPOWANIA PROBLEMÓW W SFERZE TECHNICZNEJ

Miasto Tomaszów Lubelski posiada stosunkowo nieduże zasoby mieszkaniowe, spośród miast poddanych analizie porównawczej tylko Krasnystaw dysponuje mniejszą liczbą mieszkań komunalnych. Zasobami mieszkaniowymi w imieniu miasta zarządza Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Spółka z o.o. w Tomaszowie Lubelskim.

TABELA 8. ZASOBY LOKALOWE

	Liczba budynków	Liczba lokali mieszkalnych gminy	Pow. użytk. w m ²	W tym:				
				mieszkalne		socjalne		
				Liczba lokali	Pow. użytk w m ²	Liczba bud.	Liczba lokali	Pow. użytk w m ²
Budynki komunalne	23	177	6.757	105	4.796	2	72	1.961
Budynki wspólnot mieszkaniowych i współwłasnościowe	28	103	4.476	103	4.476	0	0	0
Razem	51	280	11.233	208	9.272	2	72	1.961

Źródło: Wydział Gospodarki Komunalnej UM Tomaszów Lubelski.

Miasto posiada 23 budynki komunalne, w których mieści się 177 lokali, co stanowi 63% ogółu lokali komunalnych. Pozostałe lokale mieszkalne 37 % (103 szt.) znajdują się w 26 budynkach wspólnot mieszkaniowych i w 2 budynkach współwłasnościowych.

TABELA 9. WIEK LOKALI

Lata budowy	Budynki		Lokale mieszkalne		Lokale socjalne	
	szt.	%	szt.	%	szt.	%
do 1945	16	69	78	74	17	24
1946-1970	5	22	27	26	12	16
1971-1980	0	0	0	0	0	0
1981-1990	0	0	0	0	0	0
po 1990	2	9	0	0	43	60
Razem:	23	100	105	100	72	100

Źródło: Wydział Gospodarki Komunalnej UM Tomaszów Lubelski.

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

Zdecydowaną większość spośród 23 budynków komunalnych stanowią te wzniesione do 1945 r. – 69 %. W budynkach tych mieści się 78 lokali mieszkalnych (co stanowi 74% ogółu lokali komunalnych) i 17 lokali socjalnych.

TABELA 10. WIEK BUDYNKÓW WSPÓLNOT MIESZKANIOWYCH

Lata budowy	Budynki		Lokale mieszkalne		Lokale socjalne	
	szt.	%	szt.	%	szt.	%
do 1945	2	7	4	4	0	0
1946–1970	16	57	49	48	0	0
1971–1980	4	14	19	18	0	0
1981–1990	5	18	29	28	0	0
po 1990	1	4	2	2	0	0
Razem:	28	100	103	100	0	0

Źródło: Wydział Gospodarki Komunalnej UM Tomaszów Lubelski.

Spośród 28 budynków wspólnot mieszkaniowych 16 zostało wybudowanych w latach 1946–1970, co stanowi 57% ogółu tych budynków. W budynkach tych mieści się 49 lokali mieszkalnych, co stanowi 48 % ich ogółu. Po 1990 r. został wybudowany tylko jeden budynek, w którym dwa lokale pozostały własnością Miasta Tomaszów Lubelski.

TABELA 11. STAN TECHNICZNY BUDYNKÓW KOMUNALNYCH – LOKALI

Ocena stanu technicznego	Budynki		Lokale mieszkalne		Lokale socjalne	
	szt.	%	szt.	%	szt.	%
Dobry	2	9	0	0	43	60
Średni	3	13	10	9	1	1
Zły (do kapitalnego remontu)	15	65	91	87	28	39
Do rozbiórki	3	13	4	4	0	0
Razem	23	100	105	100	72	100

Źródło: Wydział Gospodarki Komunalnej UM Tomaszów Lubelski

Do oceny stanu technicznego obiektu jako kryteria przyjęto wielkości przewidywanych nakładów w celu dostosowania obiektów do aktualnych wymogów oraz istniejących ocen technicznych i nakazów rozbiórki.

W zasobach komunalnych przeważa zły stan techniczny budynków i lokali, gdyż 65% z nich kwalifikuje się do remontu kapitalnego, który niejednokrotnie jest nieopłacalny. 13% budynków kwalifikuje się do rozbiórki.

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

TABELA 12. LOKALE KOMUNALNE WG STANU TECHNICZNEGO

Nr obszaru referencyjnego	Adres	Liczba lokali ogółem	Powierzchnia w m ² ogółem	Liczba lokali po 3,60/m ² (mieszkania z pełnym wyposażeniem bez c.o.)	Liczba lokali po 3,13/m ² (mieszkania z łazienką i wc bez c.o. i gazu)	Liczba lokali po 2,44/m ² (mieszkania tylko z wc lub łazienką)	Liczba lokali po 1,88/m ² (mieszkania tylko z wod.-kan.)	Liczba lokali socjalnych po 0,94/m ²
I	J. Rybickiego 19	28	1303,7		26			2
I	J. Rybickiego 26	14	627,69		3		7	4
I	Al. Sportowa 5	13	509,73				7	6
I	Brygady 3	12	515,51				11	1
I	Al. Sportowa 7	11	284,43				5	6
I	Al. Sportowa 3	10	464,83				9	1
I	Moniuszki 86	6	188				3	3
I	Wyzwolenia 140	6	169,2				4	2
I	Sienkiewicza 35	5	275,9				5	
I	Moniuszki 11	4	198,28				4	
II	Staffa 1	1	57				1	
II	Staffa 3	1	37					1
III	Rolnicza 15	27	872,4					27
III	Klasztorna 2	1	75,5				1	
IV	Lwowska 3	3	98,2		3			
IV	Lwowska 6	3	139,24	2				1
IV	Starocerkiewna 2	3	104,43				2	1
IV	Staszica 13	2	93				2	
IV	Lwowska 7	1	65,9		1			
IV	Lwowska 10	1	15		1			
VI	J. Piłsudskiego 17	5	206,12				4	1
VI	Kościuszki 16	4	180,81			4		
VII	Zamojska 27	16	274,7					16
Razem		177	6756,57	2	34	4	65	72

Źródło: Wydział Gospodarki Komunalnej UM Tomaszów Lubelski.

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

TABELA 13. NAJWIĘKSZA KONCENTRACJA GEOGRAFICZNA ZASOBÓW KOMUNALNYCH

Obszar referencyjny	Liczba lokali ogółem	Pow. w m ² ogółem	Liczba lokali (mieszkania z pełnym wyposażeniem bez c.o.)	Liczba lokali (mieszkania z łazienką i wc bez c.o. i gazu)	Liczba lokali (mieszkania tylko z wc lub łazienką)	Liczba lokali (mieszkania tylko z wod.-kan.)	Liczba lokali socjalnych
I	109	4537,27	0	29	0	55	25
% udział	61,6	67,2	0,0	85,3	0,0	84,6	34,7
II	2	94	0	0	0	1	1
% udział	1,1	1,4	0,0	0,0	0,0	1,5	1,4
III	28	947,9	0	0	0	1	27
% udział	15,8	14,0	0,0	0,0	0,0	1,5	37,5
IV	13	515,77	2	5	0	4	2
% udział	7,3	7,6	100,0	14,7	0,0	6,2	2,8
VI	9	386,93	0	0	4	4	1
% udział	5,1	5,7	0,0	0,0	100,0	6,2	1,4
VII	16	274,7					16
% udział	9,0	4,1	0,0	0,0	0,0	0,0	22,2
Razem-obszar miasta	177	6756,57	2	34	4	65	72

Źródło: Wydział Gospodarki Komunalnej UM Tomaszów Lubelski.

Największa koncentracja geograficzna mieszkań komunalnych i socjalnych o złym stanie technicznym (o najniższym standardzie) występuje na referencyjnym obszarze I. Są to mieszkania często bez centralnego ogrzewania i gaz – 85,3% w obszarze I. Mieszkania, które posiadają tylko instalację wodno-kanalizacyjną, stanowią 84,6% na tym obszarze.

SFERA ŚRODOWISKOWA

OBSZARY WYSTĘPOWANIA PROBLEMÓW W SFERZE ŚRODOWISKOWEJ

W celu analizy problemów środowiskowych na terenie miasta Tomaszów Lubelski wybrano wskaźnik liczby lokali komunalnych nieposiadających centralnego ogrzewania i dostępu do instalacji gazowej. Z racji na brak ciężkiego przemysłu oraz planowaną w najbliższych latach budowę obwodnicy miasta, dzięki czemu jeden z największych problemów środowiskowych (zanieczyszczenie powietrza oraz hałas związany z ruchem na drodze krajowej nr 17) zostanie rozwiązany. W tej sytuacji najbardziej istotną kwestią środowiskową pozostanie wysoki poziom zanieczyszczenia powietrza powodowany przez niską jakość opału oraz pieców służących do ogrzewania budynków mieszkalnych. Największym problemem w tym zakresie stanowią lokale komunalne, w których niemal wszystkie posiadają indywidualne ogrzewanie piecowe, a ze względu na niskie dochody mieszkańców, jakość opału jest zdecydowanie gorsza.

TABELA 14 LOKALE KOMUNALNE NIEPOSIADAJĄCE INSTALACJI GAZOWEJ I C.O.

Obszar referencyjny	Liczba lokali bez c.o. i gazu	% udział mieszkań komunalnych bez c.o. i gazu na obszarze
Obszar I	84	80
Obszar II	1	1
Obszar III	1	1
Obszar IV	9	10
Obszar VI	8	8
Obszar VII	0	0
Razem	103	100

Źródło: Wydział Gospodarki Komunalnej UM Tomaszów Lubelski.

Na podstawie przeprowadzonej analizy wyraźnie widać geograficzną koncentrację lokali powodujących największe problemy środowiskowe w obszarze I. Aż 80% lokali komunalnych nie posiada centralnego ogrzewania i gazu.

WYZNACZENIE OBSZARU REWITALIZACJI

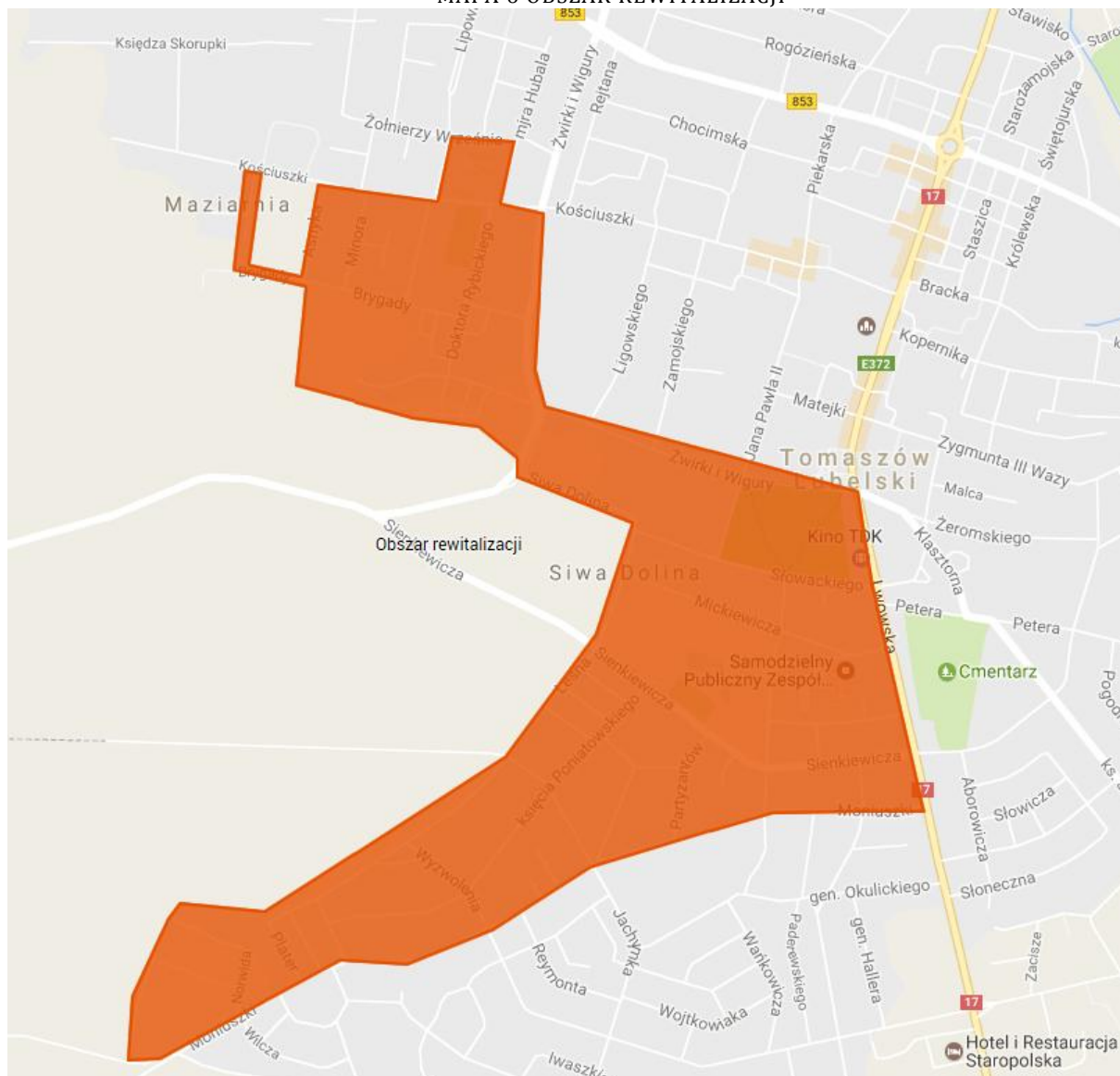
Analiza występowania wskaźników koncentracji problemów w sferze społecznej, technicznej, gospodarczej, środowiskowej oraz przestrzenno-funkcjonalnej wskazuje na bardzo wysoką koncentrację niekorzystnych zjawisk na referencyjnym obszarze I. Zdegradowany obszar I został w całości wyznaczony jako obszar rewitalizacji, ponieważ na całej jego powierzchni znajdują się tereny zabudowane budynkami mieszkalnymi oraz użyteczności publicznej. Wyłączono jedynie zalesioną działkę u zbiegu ulicy Asnyka i Kościuszki.

Wyznaczona strefa obejmuje m.in. teren dawnych koszar wojskowych powstałych w II poł. XIX i na pocz. XX wieku. Po likwidacji jednostki wojskowej, część budynków została zaadaptowana na cele mieszkaniowe, a w murowanym budynku została utworzona szkoła, obecnie Gimnazjum nr 2 im. Papieża Jana Pawła II. Natomiast na terenie wojskowych budynków gospodarczych utworzono kompleks rekreacyjno- sportowy wraz ze stadionem piłkarskim. Obszar ten stanowi również teren zdegradowanych budynków komunalnych, których stan techniczny czyni niezasadny ich remont, a jedynym wyjściem wydaje się być budowa nowych obiektów mieszkalnych.

Do obszaru rewitalizacji został włączony przylegający do referencyjnego obszaru I, **teren zespołu szkół (Gimnazjum nr 2 oraz Szkoła Podstawowa nr 2)** ze względu na ścisłe funkcjonalne połączenie z obszarem zdegradowanym. Do ww. szkół uczęszcza duża część dzieci zamieszkujących tereny o największym stopniu nawarstwienia problemów społecznych. W związku z powyższym, ww. szkoły będą pełniły jedno z kluczowych ról w procesie rewitalizacji. Ponadto budynek Gimnazjum nr 2 jest historycznie związany z osiedlem Koszary, jako budynek mieszkalny oficerów stacjonującego garnizonu wojsk carskich. W obszarze rewitalizacji znalazł się również teren o wysokim stopniu degradacji technicznej oraz dużym nawarstwieniu problemów społecznych, znajdujący się pod adresem **Wyzwolenia 140**.

Wyznaczony obszar rewitalizacji obejmuje swoim zasięgiem 1,2 km² co stanowi **9% powierzchni Miasta Tomaszów Lubelski** (13,29 km² wynosi całkowity obszar Miasta). Na obszarze rewitalizacji jest zameldowanych 2731 osób co przy 19749 mieszkańcach miasta stanowi **13,8% populacji**.

MAPA 6 OBSZAR REWITALIZACJI

Źródło: Opracowanie własne

Fundusze Europejskie
Pomoc Techniczna

Unia Europejska
Fundusz Spójności

WIZJA OBSZARU REWITALIZACJI

Proces rewitalizacji przedmiotowego obszaru ma w zamyśle stworzyć przyjazną i atrakcyjną przestrzeń do życia, rekreacji i wypoczynku dla wszystkich mieszkańców osiedla, ale także dla wszystkich mieszkańców Tomaszowa Lubelskiego, a w dłuższej perspektywie czasowej dla mieszkańców sąsiadujących gmin oraz turystów odwiedzających Roztocze. Przeprowadzona rewitalizacja umożliwi wyprowadzenie obszaru ze stanu kryzysowego, zwiększy jego bezpieczeństwo i stworzy szansę na podniesienie rangi w oczach lokalnej społeczności. Oprócz zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych i poprawienia warunków życia mieszkańców terenu, atrakcyjność dodatkowych, nowych funkcji tj. program rekreacyjny i turystyczny tego miejsca będzie oddziaływać także ponadlokalnie na mieszkańców całego miasta oraz powiatu Tomaszów Lubelski.

Działania podjęte w ramach rewitalizacji mają wpłynąć na postrzeganie rewitalizowanej przestrzeni podobszarów i zmienić lub rozszerzyć ich dotychczasowe funkcje dostosowując je do nowych potrzeb w zakresie mieszkalnictwa, opieki nad osobami chorymi i starszymi, rekreacji, turystyki, kultury oraz oświaty. Wprowadzenie w życie tej wizji stanie się przyczynkiem do zmniejszenia dysproporcji występujących pomiędzy rozwojem terenu rewitalizowanego a pozostałych terenów miasta, a także poprawienia postrzegania przedmiotowego obszaru przez mieszkańców miasta.

Przeprowadzona rewitalizacja ma zwiększyć czytelność kompozycji przestrzennej terenu, poprawić jego funkcjonowanie, podnieść jakość infrastruktury technicznej, zwiększyć świadomość kształtowania zieleni wspólnej. Działania rewitalizacyjne przyczynią się do stworzenia nowych miejsc wypoczynku, rekreacji i spotkań, zdecydowanego poprawienia bezpieczeństwa, a w rezultacie poprawienia warunków życia wszystkich mieszkańców.

CELE REWITALIZACJI

Celem strategicznym rewitalizacji na terenie Miasta Tomaszów Lubelski do osiągnięcia w perspektywie 2022 roku jest:

POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW ORAZ WŁĄCZENIE ZDEGRADOWANYCH
OBSZARÓW MIASTA W GŁÓWNY NURT AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ

CELE OPERACYJNE

I. ZWIĘKSZONA AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA, KULTURALNA I SPORTOWA MIESZKAŃCÓW OBSZARU REWITALIZACJI.

Kierunki działań:

1. Utworzenie miejsc aktywności i integracji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji;
2. Aktywizacja gospodarcza mieszkańców poprzez stworzenie miejsc pracy w podmiotach ekonomii społecznej;
3. Przestrzeń dla pobudzenia aktywności osób starszych, samotnych, niepełnosprawnych oraz wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym;
4. Zmodernizowana i rozbudowana infrastruktura sportowo-rekreacyjna.

II. POPRAWA JAKOŚCI PRZESTRZENI PUBLICZNEJ OBSZARU REWITALIZACJI

Kierunki działań:

1. Poprawa jakości przestrzeni publicznych w zakresie estetyki, bezpieczeństwa oraz wyposażenia (mała architektura, place zabaw, siłownie zewnętrzne);
2. Stworzenie przyjaznych dla użytkowników miejsc centralnych, integrujących lokalną społeczność;
3. Poprawa jakości środowiska poprzez rekultywację gruntów po wyburzonych barakach mieszkalnych i budynkach gospodarczych, a także uprzątnięcie składowisk śmieci, złomu itp.;
4. Poprawa dostępności transportowej i jakości systemu komunikacji.

III. POPRAWA WARUNKÓW MIESZKANIOWYCH LOKATORÓW MIESZKAŃ KOMUNALNYCH

Kierunki działań:

1. Poprawa jakości istniejących budynków poprzez wykonanie remontów oraz wyburzenie i zastąpienie nowymi budynków nienadających się do remontu;
2. Poprawa parametrów związanych z kosztami utrzymania budynków – zastosowanie energooszczędnych instalacji;
3. Realizacja nowej lub poprawa stanu istniejącej infrastruktury technicznej;
4. Poprawa jakości dróg i bezpieczeństwa drogowego.

IV. ZWIĘKSZONA AKTYWNOŚĆ I INTEGRACJA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

---

1. Upowszechnienie dostępu do usług społecznych poprzez budowę infrastruktury niezbędnej do jej sprawnego świadczenia;
2. Zwiększenie aktywności i integracji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji;
3. Realizacja nowej infrastruktury technicznej.

LISTA PLANOWANYCH PODSTAWOWYCH I UZUPEŁNIAJĄCYCH PROJEKTÓW I PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH

LISTA PLANOWANYCH PROJEKTÓW

I. ZWIĘKSZONA AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA, KULTURALNA I SPORTOWA MIESZKAŃCÓW OBSZARU REWITALIZACJI

1. Zwiększenie aktywności i integracji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji ;
2. Utworzenie przestrzeni dla pobudzenia aktywności osób starszych, samotnych, niepełnosprawnych oraz wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym;

Tytuł projektu/ lokalizacja	Zakres projektu/ oddziaływanie na sferę społeczną, gospodarczą, przestrzenną, infrastrukturalną, środowiskową	Źródło finansowania	Operator/ Wnioskodawca	Powiązanie z innymi projektami
Centrum Aktywności Lokalnej / Obszar rewitalizacji – Osiedle Koszary	Planowane jest utworzenie Centrum Aktywności Lokalnej (CAL) o powierzchni ok. 400 m ² . W ramach Centrum planuje się utworzyć: • Placówkę Wsparcia Dziennego (tzw. świetlica dla dzieci i młodzieży), • Klub Aktywnego Seniora oraz • Klub Integracji Społecznej „Aktywni” /sfera społeczna	11.1 RPO WL, 13.3 RPO WL	Miasto Tomaszów Lubelski, MOPS w Tomaszowie Lubelskim	Poprawa warunków mieszkaniowych na terenie osiedla Koszary... (dz. 13.3), „ZaczynaMy OdNowa" (11.1 RPO WL)

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

Dzienny Dom Seniora / Obszar rewitalizacji – Teren ul. Moniuszki/Wyzwolenia	W jednym z budynków planowane jest utworzenie Dziennego Domu „Senior-WIGOR” z następującymi pomieszczeniami: pomieszczenie pełniące funkcję sali spotkań, jadalni; aneks kuchenny; pomieszczenie klubowe z biblioteczką i prasą, wyposażone w RTV, kanapy i fotele; pomieszczenie do utrzymania lub zwiększenia aktywności ruchowej; pomieszczenie do odpoczynku z 5 miejscami do leżenia; pomieszczenie do spotkań indywidualnych; szatnia dla seniorów i personelu; łazienka z 2 toaletami, prysznicami i wydzielonym miejscem na pralkę i deskę do prasowania; pokój pielęgniarstwa oraz plac z ogrodem zaprojektowany zgodnie z potrzebami seniorów jednocześnie łączący potrzeby seniorów oraz mieszkańców pobliskich domów. / sfera społeczna / sfera gospodarcza	Program Senior+	MOPS w Tomaszowie Lubelskim	Poprawa warunków mieszkaniowych poprzez budowę nowych budynków komunalnych na ul. Moniuszki/Wyzwolenia (dz. 13.3 RPO WL)
„ZaczynaMy OdNowa” / Obszar rewitalizacji – Osiedle Koszary	Aktywizacja społeczna i zawodowa 50 mieszkańców Miasta Tomaszów Lubelski zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Preferowane do wsparcia są osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym doświadczające wielokrotnego wykluczenia społecznego. 27% uczestników stanowić będą osoby z terenów objętych rewitalizacją obszarów zdegradowanych. / sfera społeczna	11.1 RPO WL	MOPS w Tomaszowie Lubelskim	Poprawa warunków mieszkaniowych na terenie osiedla Koszary... (dz. 13.3), CAL (dz. 11.1 RPO WL, 13.3 RPO WL)

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

Akademia Nordic Walking / Obszar rewitalizacji – Osiedle Koszary	Zajęcia aktywizujące– promocja zdrowego trybu życia. / sfera społeczna	Środki własne, budżet obywatelski, konkurs mini grantów	OSiR Tomasovia/ NGO z obszaru sportu i rekreacji	Rozbudowa obiektów sportowych OSiR Tomasovia o krytą pływalnię (dz. 13.3 RPO WL)
Seniorzy czytają dzieciom / Obszar rewitalizacji – Osiedle Koszary	Działania aktywizujące środowisko osób starszych poprzez zaangażowanie w działania kulturalne dla najmłodszych. Spotkania poza miłym spędzeniem czasu mają na celu oswojenie dzieci ze słowem czytanyymi, a także aktywizację seniorów i upewnienie ich w poczuciu, że są potrzebni innym. / sfera społeczna	Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020 (ASOS)	Miejska Biblioteka Publiczna, Uniwersytet Trzeciego Wieku	Poprawa warunków mieszkaniowych na terenie osiedla Koszary... (dz. 13.3), CAL (dz. 11.1 RPO WL, 13.3 RPO WL)
Świetlica seniora – integracja i aktywizacja / Obszar rewitalizacji – Osiedle Koszary	Cykl zajęć aktywizacyjnych i integracyjnych w wybudowanych obiektach na obszarze rewitalizacji. / sfera społeczna	12.3 RPO WL 3.1 Polska Cyfrowa, ASOS 2014–2020	Uniwersytet Trzeciego Wieku, Tomaszowski Dom Kultury	Poprawa warunków mieszkaniowych na terenie osiedla Koszary... (dz. 13.3), CAL (dz. 11.1 RPO WL, 13.3 RPO WL)
Wodna Akademia / Obszar rewitalizacji – Osiedle Koszary	Cykl zajęć edukacyjno-rekreacyjnych propagujących aktywne spędzenie wolnego czasu dla młodzieży z obszaru rewitalizowanego. / sfera społeczna	Środki własne, Program Młodzież Solidarna w Działaniu na lata 2016-2019	OSiR Tomasovia	Rozbudowa obiektów sportowych OSiR Tomasovia o krytą pływalnię (Ministerstwo Sportu i Turystyki, dz. 13.3 RPO WL, środki własne)

3. Aktywizacja gospodarcza mieszkańców poprzez stworzenie miejsc pracy w podmiotach ekonomii społecznej;

Tytuł projektu	Zakres projektu/ oddziaływanie na sferę społeczną, gospodarczą, przestrzenną, infrastrukturalną, środowiskową	Źródło finansowania	Operator/ Wnioskodawca	Powiązanie z innymi projektami
Rozwój i upowszechnianie ekonomii społecznej, w tym wzrost zatrudnialności w sektorze ekonomii społecznej w regionie / Obszar rewitalizacji – Osiedle Koszary	Rozwój i upowszechnienie ekonomii społecznej w regionie, ze szczególnym ukierunkowaniem na tworzenie miejsc pracy w tym sektorze. Realizowane będą przedsięwzięcia na rzecz budowania systemu wsparcia podmiotów ekonomii społecznej oraz rozwoju partnerstw i współpracy w celu upowszechniania i rozwoju przedsiębiorczości społecznej, w tym powstawania przedsiębiorstw społecznych oraz tworzenia nowych miejsc pracy w tym sektorze, zwłaszcza w przedsiębiorstwach społecznych. / sfera gospodarcza	11.3 RPO WL, 13.3 RPO WL	MOPS w Tomaszowie Lubelskim	Rozbudowa obiektów sportowych OSiR Tomasovia o krytą pływalnię (Ministerstwo Sportu i Turystyki, dz. 13.3 RPO WL, środki własne)

4. Zmodernizowana i rozbudowana infrastruktura sportowo rekreacyjna.

Tytuł projektu	Zakres projektu/ oddziaływanie na sferę społeczną, gospodarczą, przestrzenną, infrastrukturalną	Źródło finansowania	Operator/ Wnioskodawca	Powiązanie z innymi projektami
Rozbudowa obiektów sportowych OSiR Tomasovia o krytą pływalnię / Obszar rewitalizacji	Rozbudowa obiektów sportowych i adaptacja na cele rekreacyjne i społeczne. W ramach przedsięwzięcia powstanie część usługowa z przeznaczeniem na usługi gastronomiczne	Ministerstwo Sportu i Turystyki, dz. 13.3 RPO WL, środki własne	Urząd Miasta Tomaszów Lubelski	Rozwój i upowszechnianie ekonomii społecznej, w tym wzrost

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

- Osiedle Koszary	prowadzone przez podmiot ekonomii społecznej. W części usługowej powstanie również kawiarenka sąsiedzka, jako miejsce integracji i animacji przedsięwzięć społecznych, kulturalnych i edukacyjnych. W części rekreacyjnej zostanie utworzony ogólnodostępny basen rekreacyjny, z którego będzie korzystała lokalna młodzież, seniorzy, osoby niepełnosprawne oraz wszyscy mieszkańcy miasta. / sfera społeczna / sfera gospodarcza			zatrudnialności w sektorze ekonomii społecznej w regionie (dz. 11.3 RPO WL, dz. 13.3 RPO WL)
Akademia Aktywności / Obszar rewitalizacji - Osiedle Koszary (Projekt uzupełniający)	Budowa obiektu sportowego na terenie kompleksu sportowego OSiR Tomasovia z przeznaczeniem na zajęcia ogólnorozwojowe dla dzieci i seniorów (zajęcia gimnastyczne), klubów sportowych prowadzących zajęcia sztuk walki, gimnastyki sportowej itp. / sfera społeczna / sfera gospodarcza	Ministerstwo Sportu, budżet Miasta Tomaszów Lub., środki własne	Tomaszowska Akademia Sztuk Walki/ OSiR Tomasovia	CAL (dz. 11.1 RPO WL, 13.3 RPO WL), Rozbudowa obiektów sportowych OSiR o krytą pływalnię (Ministerstwo Sportu i Turystyki, dz. 13.3 RPO WL, środki własne)
Rozbudowa kompleksu edukacyjnego przy ul. Kościuszki / Obszar rewitalizacji - Osiedle Koszary (Projekt uzupełniający)	Przebudowa i termomodernizacja budynku Gimnazjum nr 2. W wyniku realizacji działań powstanie 6 dodatkowych pomieszczeń dydaktycznych i sanitarnych oraz pomieszczeń dla kadry. Rozbudowa budynku edukacyjnego o halę sportową. / sfera społeczna / sfera środowiskowa	RPO WL, Ministerstwo Sportu i Turystyki	Miasto Tomaszów Lubelski	CAL (dz. 11.1 RPO WL, 13.3 RPO WL) Poprawa warunków mieszkaniowych na terenie osiedla Koszary... (dz. 13.3),

II. POPRAWA JAKOŚCI PRZESTRZENI PUBLICZNEJ OBSZARU REWITALIZACJI

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

1. Poprawa jakości przestrzeni publicznych w zakresie estetyki, bezpieczeństwa oraz wyposażenia (mała architektura, siłownie zewnętrzne);
2. Stworzenie przyjaznych dla użytkowników miejsc centralnych, integrujących lokalną społeczność;
3. Poprawa dostępności transportowej i jakości systemu komunikacji.

Tytuł projektu / obszar realizacji	Zakres projektu/ oddziaływanie na sferę społeczną, gospodarczą, przestrzenną, infrastrukturalną, środowiskową	Źródło finansowania	Operator/ Wnioskodawca	Powiązanie z innymi projektami
Zagospodarowanie przestrzeni publicznej na obszarze rewitalizacji na osiedlu Koszary / Obszar rewitalizacji – Osiedle Koszary	- Wydzielenie miejsca dla wspólnego ogrodu sąsiedzkiego do uprawy przez mieszkańców roślin leczniczych, jadalnych, ozdobnych. Zagospodarowanie zielenią komponowaną obszaru w miejscu wyburzonych baraków, wykonanie alejek parkowych, zamontowanie elementów małej architektury (plac zabaw, siłownia zewnętrzna, kosze na śmieci, ławki, stojaki na rowery, altana, grill zewnętrzny); - Budowa miejsc parkingowych, - Uporządkowanie terenu poprzez wyburzenie baraków nie nadających się do remontu (Al. Sportowa 3, 5 i 7), wyburzenie budynków gospodarczych, składów i wiat oraz likwidację samowoli w postaci ogrodzeń przedogródków, składzików i elementów wyposażenia ogródków;	dz. 13.3 RPO WL	UM Tomaszów Lubelski	CAL (dz. 11.1 RPO WL, 13.3 RPO WL)

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

	• Remont istniejących ulic oraz ciągów pieszych wraz z wykonaniem bezpiecznych przejść dla pieszych, oznakowaniem ulic, montażem progów zwalniających na al. Sportowej oraz ul. Rybickiego; • Wykonanie niezbędnych wycinek drzew i krzewów kolidujących z nową zabudową lub stwarzających zagrożenie oraz pielęgnacji drzew i krzewów wskazanych do pozostawienia. / sfera społeczna / sfera techniczna / sfera przestrzenna/ sfera środowiskowa			
Zagospodarowanie przestrzeni publicznej na obszarze rewitalizacji u zbiegu ulic Moniuszki i Wyzwolenia / Obszar rewitalizacji – ul. Moniuszki/Wyzwolenia	• Budowa miejsc parkingowych, budowa ciągu pieszego przy ul. Wyzwolenia oraz remont przy ul. Moniuszki; • Wykonanie niezbędnych wycinek drzew i krzewów kolidujących z nową zabudową lub stwarzających zagrożenie oraz wykonanie pielęgnacji drzew i krzewów wskazanych do pozostawienia; • Wykonanie bezpiecznych przejść dla pieszych przy skrzyżowaniu ulic Moniuszki i Wyzwolenia (możliwe zastosowanie skrzyżowania z wyniesioną tarczą), oznakowanie ulic, ewentualnie montaż progów zwalniających; • Zagospodarowanie zielenią komponowaną obszaru w miejscu wyburzonego baraku	dz. 13.3 RPO WL	UM Tomaszów Lubelski	Dzienny Dom Seniora (Program Senior+)

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

	i budynków gospodarczych, wykonanie alejek utwardzonych, zamontowanie elementów małej architektury (kosze na śmieci, ławki, stojak na rowery, altana); • Wydzielenie miejsca dla wspólnego ogrodu sąsiedzkiego do uprawy przez mieszkańców roślin leczniczych, jadalnych, ozdobnych; • Wykonanie nasadzeń izolacyjnych wysokich i niskich, wykonanie nasadzeń alejowych, nowych drzew wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych. / sfera społeczna / sfera techniczna / sfera przestrzenna/ sfera środowiskowa			

III. POPRAWA WARUNKÓW MIESZKANIOWYCH LOKATORÓW MIESZKAŃ KOMUNALNYCH

1. Poprawa jakości istniejących budynków poprzez wykonanie remontów oraz wyburzenie i zastąpienie nowymi budynków nienadających się do remontu;
2. Poprawa parametrów związanych z kosztami utrzymania budynków – zastosowanie energooszczędnych instalacji;
3. Realizacja nowej lub poprawa stanu istniejącej infrastruktury technicznej;

Tytuł projektu	Zakres projektu/ oddziaływanie na sferę społeczną, gospodarczą, przestrzenną, infrastrukturalną, środowiskową	Źródło finansowania	Operator/ Wnioskodawca	Powiązanie z innymi projektami
Poprawa warunków mieszkaniowych na terenie osiedla Koszary poprzez budowę nowych budynków komunalnych / Obszar rewitalizacji – Osiedle Koszary	Budowa dwóch nowych budynków z mieszkaniami socjalnymi na działce nr 11 wraz z niezbędnym zagospodarowaniem terenu. Na podstawie ekspertyzy budowlanej stwierdzono brak możliwości odtworzenia zabudowy zdegradowanej w stopniu uniemożliwiającym jej renowację. / sfera społeczna / sfera techniczna / sfera środowiskowa	dz. 13.3 RPO WL	UM Tomaszów Lubelski	CAL (dz. 11.1 RPO WL, 13.3 RPO WL)
Poprawa warunków mieszkaniowych na terenie osiedla Koszary poprzez remont budynków komunalnych / Obszar rewitalizacji – Osiedle Koszary	W ramach projektu planowana jest całościowa modernizacja komunalnych budynków mieszkalnych przy ul. Rybickiego 19 i 26 oraz ul. Brygady 3. W ramach przedsięwzięcia przewiduje się m.in. renowację części wspólnych tj. odnowienie elementów strukturalnych budynku (dachy, elewacje, okna i drzwi, klatki schodowe, korytarze, piwnice, strychy itd.), wymiany instalacji i urządzeń wodociągowych,	Wsparcie budownictwa socjalnego z Funduszu Dopłat – operator BGK	UM Tomaszów Lubelski	CAL (dz. 11.1 RPO WL, 13.3 RPO WL)

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

	kanalizacyjnych, gazowych, ciepłowniczych, elektrycznych, telekomunikacyjnych. / sfera społeczna / sfera techniczna / sfera środowiskowa			
Zwiększenie efektywności energetycznej budynków komunalnych na osiedlu Koszary ul. Rybickiego 26 i 19 oraz ul. Brygady 3 / Obszar rewitalizacji – Osiedle Koszary	Termomodernizacja budynków komunalnych mieszkaniowych przy ul. Rybickiego 26 i 19 oraz ul. Brygady 3. /sfera środowiskowa	dz. 5.3 RPO WL	UM Tomaszów Lubelski	CAL (dz. 11.1 RPO WL, 13.3 RPO WL)
Poprawa warunków mieszkaniowych poprzez budowę nowych budynków komunalnych na ul. Moniuszki/Wyzwolenia / Obszar rewitalizacji – ul. Moniuszki/Wyzwolenia	Planowana jest budowa dwóch budynków mieszkalnych z mieszkaniami socjalnymi zlokalizowanych u zbiegu ul. Moniuszki i Wyzwolenia. Na podstawie ekspertyzy budowlanej stwierdzono brak możliwości odtworzenia zabudowy zdegradowanej w stopniu uniemożliwiającym jej renowację. Budynki w technologii murowanej, podpiwniczone, dwukondygnacyjne z użytkowym poddaszem o wysokości nawiązującej do sąsiadującej zabudowy. Otoczenie nowoprojektowanych budynków planuje się obsadzić zielenią niską i wysoką, która podniesie jakość przestrzeni publicznej. W jednym z budynków planuje się wydzielenie na parterze pomieszczeń na potrzeby Dziennego Domu Seniora. Planowane jest również wykonanie niezbędnego zagospodarowania obszaru (wiaty śmietnikowe,	dz. 13.3 RPO WL	UM Tomaszów Lubelski	Dzienny Dom Seniora (Program Senior+) CAL (dz. 11.1 RPO WL, 13.3 RPO WL)

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

	dojścia i dojazdy, zieleń towarzysząca, oświetlenie, monitoring); / sfera społeczna / sfera techniczna / sfera środowiskowa			

IV. ZWIĘKSZONA AKTYWNOŚĆ I INTEGRACJA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

1. Upowszechnienie dostępu do usług społecznych poprzez budowę infrastruktury niezbędnej do jej sprawnego świadczenia.
2. Zwiększenie aktywności i integracji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji ;
3. Realizacja nowej infrastruktury technicznej.

Tytuł projektu	Zakres projektu/ oddziaływanie na sferę społeczną, gospodarczą, przestrzenną, infrastrukturalną	Źródło finansowania	Operator/ Wnioskodawca	Powiązanie z innymi projektami
Budowa Lokalnego Centrum Wspierająco Dydaktycznego dla osób niepełnosprawnych / Obszar rewitalizacji – ul. Mickiewicza	W ramach przedsięwzięcia powstanie wielofunkcyjny obiekt, w którym będą prowadzone następujące rodzaje działalności: 1. Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy (OREW) dla dzieci i młodzieży z głęboką, wielorako sprzężoną niepełnosprawnością, w tym intelektualną. Podopieczni Ośrodka będą mogli realizować obowiązek szkolny lub obowiązek nauki oraz korzystać z szerokiego zakresu rehabilitacji. 2. Dom Pomocy Społecznej (DPS) dla 30 osób z w/w niepełnosprawnością, których rodzice ze względu na wiek bądź stan zdrowia nie są w stanie nadal opiekować się swoim dorosłym niepełnosprawnym dzieckiem. 3. Ośrodek Integracji Społecznej (OIS) – zaplecze lokalowe do	RPO WL Działanie 13.2, Środki własne	Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną Koło w Tomaszowie Lubelskim	Dzienny Dom Seniora (Program Senior+) CAL (dz. 11.1 RPO WL, 13.3 RPO WL)

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

	pracy z lokalnym środowiskiem w celu integracji z osobami niepełnosprawnymi oraz umożliwienie włączenia tych osób w życie społeczne poprzez niwelowanie barier mentalnych funkcjonujących w społeczności lokalnej. / sfera społeczna / sfera przestrzenna			

Fundusze
Europejskie
Pomoc Techniczna

Unia Europejska
Fundusz Spójności

MECHANIZMY ZAPEWNIENIA KOMPLEMENTARNOŚCI MIĘDZY PROJEKTAMI REWITALIZACYJNYMI

Komplementarność jest istotnym elementem Programu Rewitalizacji. Zapewnienie powiązań pomiędzy konkretnymi projektami skutkować może lepszym i bardziej efektywnym wykorzystaniem środków finansowych przeznaczonych na rewitalizację.

Zgodnie z zapisami Wytocznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 opracowanych przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju wymogiem niezbędnym przy opracowaniu programów rewitalizacji jest konieczność zapewnienia komplementarności w następujących aspektach: przestrzennym, problemowym, proceduralno-instytucjonalnym, międzyokresowym i źródeł finansowania.

KOMPLEMENTARNOŚĆ PRZESTRZENNA

Komplementarność przestrzenna w Lokalnym Programie Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski została zapewniona dzięki skupieniu projektów wybranych do realizacji na obszarze rewitalizacji o największym potencjale rozwojowym, który mieści się na osiedlu Koszary wraz z sąsiadującym Ośrodkiem Sportu i Rekreacji Tomasovia. Pozostałe projekty rewitalizacyjne są zlokalizowane na obszarze rewitalizacji na terenie zbiegu ulic Moniuszki i Wyzwolenia oraz na niezagospodarowanej i zdegradowanej działce przy ul. Mickiewicza.

Wszystkie kluczowe projekty skupiają się na ww. obszarze rewitalizacji i są z nim ściśle powiązane. Są odpowiedzią na główne problemy społeczne i funkcjonalno-przestrzenne dla tego terenu. Dzięki ich realizacji pozytywne skutki widoczne będą na całym obszarze Miasta, ponieważ wszystkie działania inwestycyjne dotyczą miejsc lub obiektów użyteczności publicznej, przez co korzystać z nich będą mogli mieszkańcy obszaru, całego miasta jak i regionu. Ich realizacja będzie zapobiegać przenoszeniu się problemów społecznych na dalsze obszary miasta, ponieważ ich rozwiązanie jest planowane na obszarze zamieszkania osób dotkniętych sytuacją kryzysową. Powiązania pomiędzy projektami zostały wskazane w rozdziale **LISTA PLANOWANYCH PROJEKTÓW** w kolumnie „**Powiązanie z innymi projektami**”.

KOMPLEMENTARNOŚĆ PROBLEMOWA

Wybrane do realizacji przedsięwzięcia rewitalizacyjne są ze sobą wzajemnie powiązane, a także wzajemnie się dopełniają. Zadania infrastrukturalne, związane z utworzeniem Centrum Aktywności Lokalnej oraz Dziennym Domem Seniora zakładają prowadzenie tam działań o charakterze społecznym (kulturalnym, integracyjnym, aktywizującym mieszkańców).

Równocześnie zadania zostały przewidziane w taki sposób, aby równocześnie przeciwdziałały problemom w różnych sferach. Działania rewitalizacyjne związane z modernizacją infrastruktury technicznej służą zarówno poprawie jakości życia mieszkańców, zwiększeniu ładu przestrzennego, jak również będą miały pozytywny wpływ na poprawę jakości środowiska naturalnego.

Główne projekty rewitalizacyjne (budowa CAL, Akademii Aktywności, rozbudowa OSiR) pozwalają na uruchomienie innych działań i projektów. Projektowane do utworzenia Centrum Aktywności Lokalnej stanowi bazę do inicjowania przedsięwzięć społecznych, gospodarczych i kulturalnych zaplanowanych w ramach przedmiotowego LPR. Jednocześnie kluczowe projekty rewitalizacyjne pozwolą uruchomić inne działania i przedsięwzięcia wykraczające poza dotychczas zdefiniowane obszary problemowe, m.in. z obszaru turystyki.

Dodatkowo w celu wykazania komplementarności karty planowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych zawierają prognozowane rezultaty. Natomiast lista planowanych projektów rewitalizacyjnych zawiera informację na temat oddziaływania zadania w odniesieniu do pięciu sfer. Będzie to przeciwdziało fragmentaryzacji zadań, a rewitalizacja uzyska kompleksowy charakter.

KOMPLEMENTARNOŚĆ PROCEDURALNO-INSTYTUCJONALNA

Za realizację Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022 odpowiadać będzie Burmistrz Tomaszowa Lubelskiego oraz podlegający mu Wydział Inwestycji i Rozwoju. Umieszczenie głównego operatora rewitalizacji w ramach istniejących struktur zapewni skuteczne zarządzanie programem oraz pozwoli na kontynuację i uzupełnienie działań podejmowanych w ramach realizacji polityk publicznych. Określenie odpowiednich instrumentów zarządzania i wdrażania zostało opisane w rozdziale **System wdrażania programu rewitalizacji**.

W realizację projektów rewitalizacyjnych będą zaangażowane następujące podmioty:

- podmioty miejskie:
  - Miasto Tomaszów Lubelski,
  - MOPS w Tomaszowie Lubelskim,
  - OSiR Tomasovia,
  - Miejska Biblioteka Publiczna,
  - Tomaszowski Dom Kultury;
- podmioty inne niż miejskie:
  - Organizacje pozarządowe, w tym Kluby/stowarzyszenia sportowe,
  - Tomaszowska Akademia Sztuk Walki,
  - Uniwersytet Trzeciego Wieku,
  - Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną Koło w Tomaszowie Lubelskim.

KOMPLEMENTARNOŚĆ MIĘDZYOKRESOWA

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017 – 2022 zwraca także uwagę na zachowanie ciągłości programowej.

Przedmiotowy program rewitalizacji nawiązuje i korzysta z efektów wcześniej zrealizowanych projektów, a przede wszystkim przedsięwzięcia „Rewitalizacja miasta Tomaszów Lubelski poprzez remont uliczek starego miasta oraz parku miejskiego” sfinansowanego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013 (dz. 3.2. Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich).

Przedsięwzięcia podejmowane w poprzednich okresach programowych mają swoją ciągłość i kontynuację w obecnym dokumencie, przede wszystkim poprzez kontynuację działań w obszarze rozbudowy miejsc spędzania wolnego czasu oraz miejsc rekreacji i aktywnej rekreacji. Dodatkowo działania zostaną rozszerzone o aspekty społeczne w taki sposób, aby inwestycje w ramach rewitalizacji mogły służyć również grupom zagrożonym wykluczeniem społecznym. Wnioski wyciągnięte z realizacji poprzednich działań rewitalizacyjnych pozwolą na jeszcze bardziej efektywne wykorzystanie środków i możliwości w obecnej perspektywie finansowej.

KOMPLEMENTARNOŚĆ ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA

Projekty, które zostały zapisane w Lokalnym Programie Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017 – 2022 mają zapewnione finansowanie z różnych źródeł, które wzajemnie się uzupełniają i łączą, w tym EFRR, EFS, FS, środki publiczne Ministerstwa Sportu i Turystyki oraz Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Ponadto projekty zapisane w dokumencie dają także możliwość włączenia środków prywatnych w finansowanie procesów rewitalizacji. Szczegółowe zestawienie źródeł finansowania prezentujące jednocześnie komplementarność źródeł finansowania niniejszego programu, zostało zaprezentowane w następnym rozdziale.

RAMY FINANSOWE

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA LOKALNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI MIASTA TOMASZÓW LUBELSKI

Podstawowe źródła finansowania zadań zaplanowanych w ramach Programu to:

- 1) Środki publiczne:
  - a) Budżety Miasta i jednostek organizacyjnych – wkład własny do dofinansowania zewnętrznego, realizacja zadań publicznych, na które nie pozyskano zewnętrznego dofinansowania, zlecenie zadań organizacjom pozarządowym,
  - b) Budżet państwa – środki z programów rządowych, funduszy celowych, programów ministerialnych,
  - c) Dofinansowanie UE i z innych źródeł zewnętrznych – RPO WL 2014- 2020, programy krajowe, inne instrumenty.
- 2) Środki prywatne - środki innych uczestników (partnerów) procesu wdrażania programu rewitalizacyjnego:
  - a) Środki organizacji pozarządowych – wkład własny do dofinansowania zewnętrznego lub samodzielna realizacja projektów.
  - b) Działania sektora prywatnego mogą być również realizowane z udziałem środków pochodzących z funduszy UE i innych źródeł zewnętrznych, budżetu państwa czy budżetu jednostek samorządu terytorialnego.

- 3) Środki z rynku finansowego (kredyty, pożyczki, leasing, poręczenia, gwarancje bankowe itp.).

Indykatywne ramy finansowe Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski

L.p.	Nazwa Projektu	Wartość projektu (PLN)	Termin realizacji	Potencjalne źródła finansowania
1	Rozbudowa budynku OSiR Tomaszovia na cele rekreacyjne oraz społeczne	18 000 000,00	2018-2020	Ministerstwo Sportu i Turystyki RPO WL Działanie 13.3
2	Akademia Aktywności	1 500 000,00-2 000 000,00	2019-2020	Ministerstwo Sportu i Turystyki, Środki własne Tomaszowskiej Akademii Sztuk Walki
3	Centrum Aktywności Lokalnej (CAL)	500 000,00	2019-2020	Działanie 11.1 RPO WL 2014-2020
4	Dzienny Dom „Senior+”	500 000,00	2019-2020	Program Wieloletni „Senior +” na lata 2015-2020
5	Budowa Lokalnego Centrum Wspierająco Dydaktycznego dla osób niepełnosprawnych	10 700 240,00	2017-2019	RPO WL Działanie 13.2, Środki własne
6	„ZaczynaMy OdNowa”	663 935,00	2017-2019	Działanie 11.1 Aktywne włączenie Regionalny Program Operacyjny Województwa lubelskiego na lata 2014-2020
7	Rozwój i upowszechnianie ekonomii społecznej, w tym wzrost zatrudnialności w sektorze ekonomii społecznej w regionie	250 000,00	2019-2022	Działania 11.3 RPO WL, 13.3 RPO WL
8	Świetlica seniora –integracja i aktywizacja	50 000,00	2019-2022	Działanie 12.3 RPO WL, Rządowy Program Aktywności Społecznej Osób Starszych 2014-2020
9	Wodna Akademia	50 000,00	2019-2022	Środki własne, Program Młodzież Solidarna w Działaniu na lata 2016-2019

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

10	Akademia Nordic Walking	20 000,00	2019-2022	Środki własne, budżet obywatelski, konkurs mini grantów
11	Poprawa warunków mieszkaniowych na ul. Moniuszki/Wyzwolenia	2 000 000,00	2018-2019	Działanie 13.3 RPO WL 2014-2020
12	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej na obszarze rewitalizacji u zbiegu ulic Moniuszki i Wyzwolenia	200 000	2018-2019	Działanie 13.3 RPO WL 2014-2020
13	Poprawa warunków mieszkaniowych na Al. Sportowej/ul. Rybickiego	2 500 000,00	2018-2019	Działanie 13.3 RPO WL 2014-2020
14	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej na obszarze osiedla Koszary	500 000	2018-2019	Działanie 13.3 RPO WL 2014-2020
15	Poprawa warunków mieszkaniowych na terenie osiedla Koszary poprzez remont budynków komunalnych na ul. Rybickiego 26 i 19 oraz ul. Brygady 3	1 500 000,00	2018-2019	Wsparcie budownictwa socjalnego z Funduszu Dopłat – operator BGK
16	Rozbudowa kompleksu edukacyjnego przy ul. Kościuszki	6 000 000,00	2018-2019	RPO WL, Ministerstwo Sportu i Turystyki
17	Seniorzy czytają dzieciom	40 000,00	2019-2022	Środki własne, budżet obywatelski, konkurs mini grantów, Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020
18	Zwiększenie efektywności energetycznej budynków komunalnych na osiedlu Koszary ul. Rybickiego 26 i 19 oraz ul. Brygady 3	600 000,00	2018-2019	Działanie 5.3 RPO WL

Źródło: Opracowanie własne

SYSTEM WDRAŻANIA PROGRAMU REWITALIZACJI, SYSTEM MONITORINGU I OCENY SKUTECZNOŚCI DZIAŁAŃ

SYSTEM WDRAŻANIA PROGRAMU REWITALIZACJI

Pierwszym etapem wdrażania programu rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski będzie przyjęcie Programu stosowną uchwałą Rady Miasta. W przypadku stwierdzenia konieczności wprowadzenia zmian do uchwalonego już dokumentu, konieczne będzie przyjęcie odpowiedniej uchwały przez Radę Miasta. Wszelkie dokumenty związane z ewaluacją, sprawozdawczością z realizacji inwestycji oraz sprawozdawczością okresową z realizacji Programu będą adresowane do Rady Miasta Tomaszów Lubelski.

Ponadto zgodnie z ustawą z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 353 ze zm.) projekt niniejszego dokumentu należy skonsultować z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska w zakresie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

System wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji powinien w jasny sposób określać struktury zarządcze i organizacyjne projektów. Jest to konieczne ze względu na możliwość zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych. Przejrzyste określenie struktur ułatwi działanie w trakcie wdrażania Programu.

W realizacji poszczególnych projektów będą brać udział dwa typy podmiotów:

- Podmioty wykonawcze, tzn. jednostki odpowiedzialne za realizację poszczególnych zadań,
- Podmioty zarządzające, tzn. jednostki zarządzające oraz koordynujące wdrażanie całości programu, które równocześnie prowadzą ewaluację, monitoring oraz ocenę programu.

Dla określenia systemu wdrażania samego programu, kluczowe znaczenie mają zatem podmioty zarządzające. Wymienić przy tym można następujące struktury, które muszą lub mogą być bezpośrednio zaangażowane w zarządzanie Programem:

- organy miasta, powołane do zarządzania na podstawie ustawowego umocowania,

- komórka Urzędu, zespół zadaniowy wyodrębniony ze struktury Urzędu lub jednostka zarządzająca poza strukturą Urzędu, na podstawie statutu i regulaminu organizacyjnego,
- specjalny podmiot zarządzający Programem, o ile zostanie ustanowiony.

OPIS STRUKTURY ZARZĄDZANIA PROGRAMEM

Głównym operatorem Lokalnego Programu Rewitalizacji będzie powołany specjalnie do tego celu **Komitet Rewitalizacji**. Będzie to podmiot odpowiedzialny za zarządzanie takimi elementami jak:

- kontynuacja procesu planowania obejmującego aktualny okres programowania 2017 – 2022, w oparciu o elastyczność programu oraz możliwość pojawienia się nowych partnerów i nowych projektów rewitalizacyjnych;
- realizacja Programu, w znaczeniu koordynacji i animowania działań, w kierunku przestrzegania zasad wdrożenia, wymagań wewnętrznych (miasto) i zewnętrznych (UE), a także spójności Programu;
- organizacja procesu promocji Programu i komunikacji społecznej (organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, struktury partnerstwa publiczno-prywatnego),
- monitoring realizacji Programu;
- sprawozdawczość i wewnętrzna ocena efektów Programu.

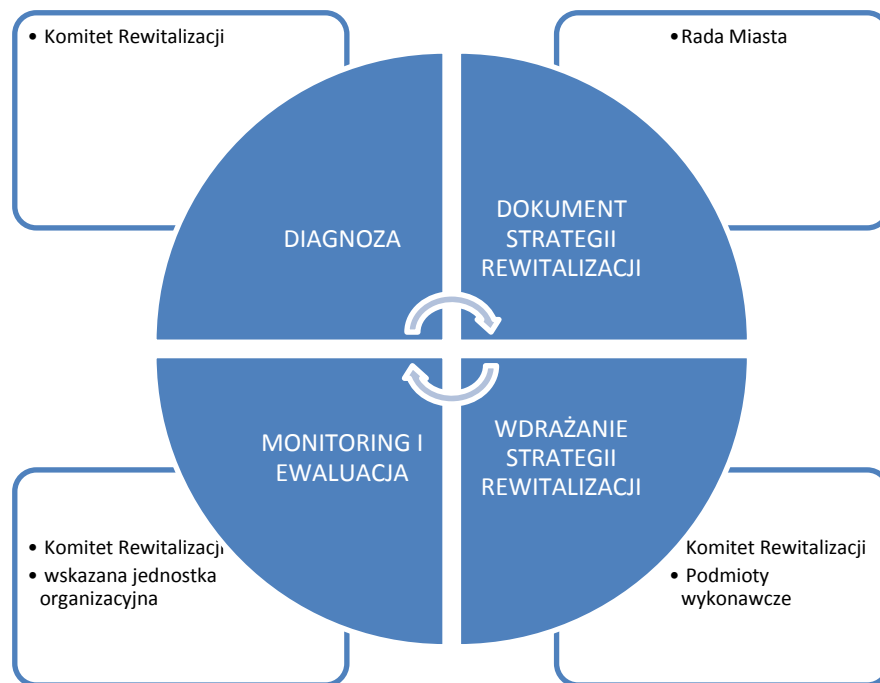
Komitet powinien działać z myślą o zainteresowaniu uczestnictwem w Programie użytkowników i potencjalnych inwestorów, a także wzmacniać wiarygodność Programu i wykazywać inwestorom ich interes w przystąpieniu do niego.

Podmiotem wykonawczym odpowiedzialnym za prawidłową implementację LPR będzie **Burmistrz Miasta** Tomaszów Lubelski. Będzie on nadzorował pracę jednostek podległych odpowiedzialnych za realizację projektów inwestycyjnych i projektów społecznych. Za koordynację i zarządzanie projektami inwestycyjnymi będzie odpowiadał **Wydział Inwestycji i Rozwoju**. Natomiast działania społeczne będą przypisane **Miejskiemu Ośrodkowi Pomocy Społecznej**. Wymienione podmioty zajmą się również gromadzeniem danych dotyczących osiągnięcia wskaźników produktu realizowanych projektów.

Za monitoring LPR pod kątem osiągnięcia wskaźników rezultatu i oddziaływania będzie odpowiadała wyznaczona przez Burmistrza **jednostka organizacyjna (w ramach struktury**

Urzędu). Będzie pełniła funkcję koordynacyjną w zakresie procesu monitorowania realizacji Programu Rewitalizacji.

SCHEMAT 1 STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROGRAMEM

Źródło: Opracowanie własne

EWALUACJA I MONITOROWANIE REALIZACJI PROGRAMU

Projekty realizowane w ramach Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski mierzone będą za pomocą następujących wskaźników:

- **Produktu** - materialne efekty działań w programie/projekcie, które są określone dokładnymi wartościami liczbowymi;
- **Rezultatu** - bezpośredni wpływ zrealizowanego programu/produktu na otoczenie społeczno - ekonomiczne uzyskany po zakończeniu programu/projektu (np. liczba osób uczestniczących w projektach/programach o charakterze społecznym, utworzenie nowych przedsiębiorstw społecznych itp.);
- **Oddziaływania** - oszacowanie pozytywnych konsekwencji realizowanych w ramach Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski działań dla bezpośrednich beneficjentów (m.in. zniwelowanie negatywnych zjawisk zdiagnozowanych na etapie delimitacji obszaru zdegradowanego).

CELE OPERACYJNE/ WSKAŹNIKI	JEDNOSTKA MIARY WSKAŹNIKA	SPOSÓB POMIARU
I. Aktywna społecznie, kulturowo i sportowo społeczność obszaru rewitalizacji		
Wskaźniki produktu		
Liczba uczestników szkoleń/warsztatów/zajęć	osoba	lista uczestników
Liczba dzieci i młodzieży uczestniczących w zajęciach profilaktycznych	osoba	lista uczestników
Liczba uczestników - osób niepełnosprawnych	osoba	lista uczestników
Liczba uczestników zajęć w wieku 60+	osoba	lista uczestników
Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych wsparciem	sztuka	dane organizatora
Liczba utworzonych podmiotów ekonomii społecznej	liczba podmiotów	wpis KRS
Wskaźniki rezultatu		
Liczba osób, które podniosły swoje kompetencje/kwalifikacje	osoba	rejestr wydanych zaświadczeń/certyfikatów
Liczba osób, które zwiększyły swoją aktywność fizyczną	osoba	lista uczestników
Liczba osób, które zwiększyły swoją aktywność kulturalną	osoba	dane organizatora
Liczba osób zatrudnionych w podmiotach ekonomii społecznej	osoba	lista osób zatrudnionych
Liczba podmiotów ekonomii społecznej, którym udzielono wsparcia	podmiot	rejestr wydanych zaświadczeń
II. Atrakcyjna, dostępna i funkcjonalna przestrzeń publiczna obszaru rewitalizacji.		
Wskaźniki produktu		
Powierzchnia odnowionych terenów publicznych	ha	protokół odbioru
Powierzchnia wybudowanych/odnowionych terenów przeznaczonych do uprawy sportu i rekreacji	ha	protokół odbioru
Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	sztuka	protokół odbioru
Budynki publiczne lub komercyjne wybudowane lub wyremontowane na obszarach miejskich	sztuka	protokół odbioru
Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją	ha	uchwała Rady Miasta
Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych	sztuka	protokół odbioru
Otwarta przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach miejskich	ha	protokół odbioru
Liczba obiektów dostosowanych do celów społecznych	sztuka	protokół odbioru

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

Długość wyremontowanych dróg, i chodników	km	protokół odbioru
Liczba zmodernizowanych latarni ulicznych	sztuka	protokół odbioru
Liczba obiektów objętych termomodernizacją	sztuka	protokół odbioru
Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE	sztuka	protokół odbioru
Powierzchnia użytkowa budynków poddanych termomodernizacji	m ²	protokół odbioru
Wskaźniki rezultatu		
Liczba osób korzystających ze zmodernizowanych lub nowo wybudowanych obiektów	osoba	dane administratora budynku
Liczba osób korzystających z odnowionych terenów publicznych	osoba	dane administratora terenu
Liczba osób korzystających z wybudowanych/odnowionych terenów przeznaczonych do uprawy sportu i rekreacji	osoba	dane administratora terenu
Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej	kW	dane administratora budynku
Zmniejszenie zanieczyszczeń do atmosfery	tona	dane administratora budynku
Produkcja energii elektrycznej z nowo wybudowanych/nowych mocy wytwórczych instalacji wykorzystujących OZE	MWhe/rok	dane administratora budynku
III. Poprawa warunków mieszkaniowych lokatorów mieszkań komunalnych		
Wskaźniki produktu		
Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	sztuka	protokół odbioru
Budynki publiczne lub komercyjne wybudowane lub wyremontowane na obszarach miejskich	sztuka	protokół odbioru
Liczba obiektów dostosowanych do celów społecznych	sztuka	protokół odbioru
Długość wyremontowanych dróg i chodników	km	protokół odbioru
Liczba zmodernizowanych latarni ulicznych	sztuka	protokół odbioru
Liczba obiektów objętych termomodernizacją	sztuka	protokół odbioru
Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE	sztuka	protokół odbioru
Powierzchnia użytkowa budynków poddanych termomodernizacji	m ²	protokół odbioru
Wskaźniki rezultatu		
Liczba osób korzystających ze zmodernizowanych lub nowo wybudowanych obiektów	osoba	dane administratora budynku

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

Liczba osób korzystających z wybudowanych/odnowionych terenów przeznaczonych do uprawy sportu i rekreacji	osoba	dane administratora terenu
Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej	kW	dane administratora budynku
Zmniejszenie zanieczyszczeń do atmosfery	tona	dane administratora budynku
Produkcja energii elektrycznej z nowo wybudowanych/nowych mocy wytwórczych instalacji wykorzystujących OZE	MWhe/rok	dane administratora budynku

Źródło: opracowanie własne.

PARTYCYPACJA I KOMUNIKACJA ZE SPOŁECZNOŚCIĄ LOKALNĄ

METODYKA KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Tworzenie Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski, jako kompleksowy proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszaru zdegradowanego, odbywało się przy udziale interesariuszy. Prace nad Programem Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski stanowiły przestrzeń dla wypracowania wspólnej wizji wyprowadzania z kryzysu obszaru zdegradowanego, zgodnie z zasadą partycypacji społecznej.

W odniesieniu do Programu Rewitalizacji, za partycypację społeczną uznaje się przygotowanie, prowadzenie projektów rewitalizacji w sposób zapewniający aktywny udział wszystkich interesariuszy. Partycypacja społeczna stanowiła narzędzie, które służyło:

- poznaniu potrzeb i oczekiwań interesariuszy oraz dążeniu do spójności planowanych działań z tymi potrzebami i oczekiwaniami;
- prowadzeniu, skierowanych do interesariuszy, działań edukacyjnych i informacyjnych o procesie rewitalizacji, w tym o istocie, celach, zasadach prowadzenia rewitalizacji oraz o przebiegu tego procesu;
- inicjowaniu, umożliwianiu i wspieraniu działań służących integracji interesariuszy wokół rewitalizacji;
- zapewnieniu udziału interesariuszy w przygotowaniu dokumentów dotyczących rewitalizacji, w szczególności programu rewitalizacji dla miasta;
- zapewnieniu w czasie przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji możliwości wypowiedzenia się przez interesariuszy.

W niniejszym Projekcie Partycypacja społeczna była realizowana na trzech poziomach:

- **Informowania** - informowanie interesariuszy o planach, projektach i decyzjach, które dotyczą procesu rewitalizacji;
- **Konsultacji** – proponowanie rozwiązań, projektów i zbieranie opinii na ich temat wśród interesariuszy procesu rewitalizacji;

- **Decydowania** – umożliwienie partnerstwa w budowaniu rozwiązań i projektów z interesariuszami rewitalizacji oraz współdecydowania przez interesariuszy rewitalizacji.

SCHEMAT 2 CELE KONSULTACJI SPOŁECZNYCH DLA PROJEKTU OPRACOWANIE PROGRAMU REWITALIZACJI MIASTA TOMASZÓW LUBELSKI

Źródło: Opracowanie własne.

KONSULTACJE SPOŁECZNE

W ramach realizacji projektu "Opracowanie Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2016-2022" zostały przeprowadzone szerokie konsultacje społeczne. Miały one różnoraki charakter i formę, w celu dotarcia do jak największej liczby osób zainteresowanych przedmiotem Lokalnego Programu Rewitalizacji. Poniżej przedstawiono przebieg konsultacji społecznych z wyszczególnieniem najważniejszych spotkań.

I. Piknik Sąsiedzki na Koszarach

Głównym założeniem organizacji Pikniku Sąsiedzkiego było przekazanie informacji o rozpoczynającym się procesie rewitalizacji zdegradowanych części miasta. Spotkanie odbyło się **22 października 2016 r.** w stołówce OSiR Tomasovia, przy Al. Sportowej 8 w Tomaszowie Lubelskim. Konsultacje miały na celu umożliwienie mieszkańcom wypowiedzenia się na temat planowanych działań. Osoby uczestniczące w konsultacjach wystąpiły niejako w roli „doradców”

i mogły wyrazić swoje opinie nt. konkretnych rozwiązań rewitalizacyjnych. W ramach Pikniku przygotowano posiłek oraz animację zabaw dla dzieci.

II. Spotkanie Społecznego Komitetu Rewitalizacji

Spotkanie odbyło się **23 listopada 2016r.** w budynku OSiR w Tomaszowie Lubelskim. Celem spotkania było uzyskanie informacji o konkretnych rozwiązaniach w zakresie potrzeb grup społecznych: dzieci, osób dorosłych, seniorów, osób niepełnosprawnych, matek z małymi dziećmi. Społeczny Komitet Rewitalizacji reprezentowali mieszkańcy budynków komunalnych i prywatnych:

- Al. Sportowa 1, 3, 5, 7,
- Al. Sportowa 6a, 6b i 1 – wspólnoty mieszkaniowe,
- Rybickiego 19, 26,
- Brygady 3,
- Moniuszki 86,
- Wyzwolenia 140.

III. Konsultacje rozwiązań w zakresie rozwiązywania problemów społecznych

Spotkanie **Społecznego Komitetu Rewitalizacji** odbyło się **30 listopada 2016** roku. Spotkanie było poświęcone organizacji osiedla dla społeczności: dzieci, rodziców, seniorów. Przedstawiciele Komitetu zaprezentowali własne pomysły z zakresu projektów społecznych. Były to m.in.: Klub Seniora, Giełda wymiany rzeczy, Klub „Malucha”, Kącik dla młodzieży i dzieci (Filia Świetlicy Środowiskowej). Społeczny Komitet Rewitalizacji reprezentowali mieszkańcy budynków komunalnych i prywatnych:

- Al. Sportowa 1, 3, 5, 7,
- Al. Sportowa 6a, 6b i 1 – wspólnoty mieszkaniowe,
- Rybickiego 19, 26,
- Brygady 3,
- Moniuszki 86,
- Wyzwolenia 140.

IV. Konsultacje rozwiązań w zakresie funkcjonalno-przestrzennym

Spotkanie odbyło się **9 grudnia 2016r.** W spotkaniu uczestniczyli mieszkańcy Tomaszowa Lubelskiego oraz przedstawiciele firmy LandsArt odpowiedzialnej za przygotowanie koncepcji funkcjonalno-przestrzennej obszaru rewitalizacji. Mieszkańcy przedstawili szereg problemów w przedmiotowym zakresie, m.in. brak odpowiednio oznakowanych i bezpiecznych przejść dla pieszych, brak progów zwalniających w ulicach osiedlowych; brak odpowiedniego oznakowania ulic, oświetlenia i monitoringu. Wypracowano wspólnie listę pomysłów, które mają być remedium na zdefiniowane problemy.

V. Piknik rewitalizacyjny – świąteczne spotkanie ze św. Mikołajem

Spotkanie zorganizowane dla mieszkańców osiedla Koszary. Odbyło się **19 grudnia 2016** roku w stołówce OSiR Tomaszovia. Zostały przygotowane upominki dla dzieci jak również poczęstunek dla wszystkich obecnych na spotkaniu. Celem tego działania była integracja lokalnej społeczności oraz przekazanie kolejnych informacji nt. planów związanych z rewitalizacją.

VI. Konferencja "Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2016-2022"

Konferencję przeprowadzono **3 lutego 2017 r.** w sali reprezentacyjnej Sejmiku Powiatowego w Tomaszowie Lubelskim. Na konferencji omówiono plany i założenia związane z potrzebą rewitalizacji na Osiedlu Koszary, między innymi rozbudowę obiektów sportowych OSiR Tomaszovia o krytą pływalnię i budowę budynków mieszkalnych. Ponadto podczas konferencji omówiono dobre praktyki i inspiracje dla działań rewitalizacyjnych. Wśród zaproszonych gości byli przedstawiciele Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Lublinie (referat nt. wpływu inwestycji sportowo-rekreacyjnej na tkankę społeczną dzielnicy) oraz Fundacji Szczęśliwe Dzieciństwo z Lublina (referat nt. długofalowych działań społecznych w zdegradowanych dzielnicach). W Konferencji brali również udział przedstawiciele Społecznego Komitetu Rewitalizacji.

SYSTEM MONITORINGU DZIAŁAŃ REWITALIZACYJNYCH

Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski będzie poddany monitorowaniu, jako procesowi regularnego zbierania, a następnie analizowania wiarygodnych informacji (opisowych, finansowych i statystycznych) dotyczących realizowanych projektów.

Po zakończeniu realizacji procesu rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski, zostaną przeprowadzone następujące działania:

- upublicznienie wniosków z monitorowania zmian w mieście, ze szczególnym naciskiem na obszar kryzysowy;
- publikowanie raportów i sprawozdań z wykorzystania infrastruktury publicznej, powstałej w procesie rewitalizacji;
- prowadzenie badań sondażowych na temat oceny procesu rewitalizacji;
- prowadzenie debat publicznych dotyczących efektów rewitalizacji w mieście;
- dokonanie szczegółowej analizy postrzegania zmian przez interesariuszy rewitalizacji;
- zapewnienie udziału mediów w informowaniu o procesie monitoringu rewitalizacji;
- prowadzenie działań promocyjnych – festyny, imprezy na obszarze rewitalizacji, połączone z prezentacją efektów rewitalizacji.

Ponadto, Burmistrz Tomaszowa Lubelskiego wyznaczy jednostkę organizacyjną (w ramach struktury Urzędu), która będzie pełniła funkcję koordynacyjną w zakresie procesu monitorowania realizacji Programu Rewitalizacji. Wyznaczony wydział Urzędu Miasta będzie odpowiedzialny za:

- przygotowanie sprawozdań realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji;
- przygotowanie fiszki ewaluacyjnej Lokalnego Programu Rewitalizacji w celu stwierdzenia ewentualnej konieczności aktualizacji programu.

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2017-2022

TABELA 15 PRZYKŁADOWA FISZKA EWALUACYJNA PROGRAMU REWITALIZACJI MIASTA
TOMASZÓW LUBELSKI

Lp.	Pytanie badawcze	Odpowiedź
1.	Czy zmieniły się zapisy w prawie wspólnotowym?	☐ TAK ☐ NIE
2.	Czy zmieniły się zapisy w prawie krajowym?	☐ TAK ☐ NIE
3.	Czy zmieniły się dokumenty programowe dotyczące funduszy europejskich na szczeblu krajowym?	☐ TAK ☐ NIE
4.	Czy weszły w życie nowe ustawy dotyczące rewitalizacji?	☐ TAK ☐ NIE
5.	Czy weszły w życie nowe rozporządzenia dotyczące rewitalizacji?	☐ TAK ☐ NIE
6.	Czy zmieniła się Strategia Rozwoju Województwa?	☐ TAK ☐ NIE
7.	Czy zmieniła się Strategia Rozwoju Miasta?	☐ TAK ☐ NIE
8.	Czy zostały zrealizowane projekty zapisane w Programie Rewitalizacji?	
9.	Czy pojawiły się nowe projekty kwalifikujące się do objęcia programem rewitalizacji?	☐ TAK ☐ NIE
10.	Czy pojawiła się konieczność zmiany obszaru rewitalizacji?	☐ TAK ☐ NIE
11.	Czy znaczącej zmianie uległy wskaźniki rezultatów i oddziaływania?	☐ TAK ☐ NIE

Źródło: Opracowanie własne.